

RIIGIKOGU

5. istungjärk **Protokoll nr. 92 (2).**

1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Juhatuseteadaanne Riigikogust tagasiastunud liigete kohta. — 3. Omawalitsuse, riigikaitse ja koosseisu komisjonide täiendawad walimised. — 4. Seadus rahaministeeriumi koosseisu ja palgamäärade muudatuste kohta I lugemisel. Wastu wõetud. — 5. Seadus põllutöeministeeriumi ametnikkude koosseisu ja palgamäärade kohta I lugemisel. Wastu wõetud. — 6. Seadus riigikantselei koosseisu ja palgamäärade muudatuste kohta I lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Seadus siseministeeriumi koosseisu täiendamise kohta I lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Seadus töö-hoolekandeministeeriumi koosseisu täiendamise kohta I lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Seadus teedeministeeriumi koosseisu muudatuste kohta I lugemisel. Wastu wõetud. 10. Postiagentuuride seadus I lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Seadus ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal wastuwõetud lõbustumaksu seaduse („Riigi Teataja“ nr. 61/62 — 1920 a.) muutmise kohta I lugemisel. Wastu wõetud. — 12. Walla ja maakonna omawalitsuste maksude kohta käiwa 31. XII. 20. a. seaduse täiendamise seadus I lugemisel. Wastu wõetud. — 13. Seadus rahaministeeriumile 210.000.000 m. suuruse krediidi määramise kohta riiklise toetuslaenu andmiseks elukorterite ehitamisel. Päewakorrast välja jäetud. — 14. Koolimajade ehitusfondi seadus I lugemisel. Wastu wõetud. — 15. Seadus Narwa linna sõjaaegsete wõlgade kustutamise kohta, kogusummas ühe miljon marga suuruses I lugemisel. Wastu wõetud. — 16. Seadus põllutööliste tööaja ja palgaolude korra lamise kohta. Töökaitse komisjoni antud. — 17. Seadus wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta. Maaseaduse komisjoni antud. — 18. Seadus täienduste kohta parandusmaksu seaduses II lugemisel. Üleüldisesse komisjoni antud. — 19. Amnestiaseadus I lugemisel. Amnestia komisjoni antud. — 20. Riigi 1922 a. eelarwe I lugemisel. — 21. Järgmise koosoleku aja määramine.

Riigikogu koosolek 10. märtsil 1922. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 79 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **J. Kukk**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

Walitsuse lauas: siseminister **K. Einbund**, sõjaminister **J. Soots**, põllutöeminister **B. Rostfeldt**, töö- ja hoolekandeminister **Chr. Kaarna**; (hiljem ilmuwad) Riigiwanem **K. Päts**, tööstus-kaubandusminister **K. Ipsberg**, wälisministri abi **H. Hellat**.

Koosolek algab kell 5,12 min.

1. Päewakorra Juhataja **J. Kukk**: täiendamine.

Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on juba eile Riigikogu liigetele välja jagatud. Kas tehakse ettepanekuid päewakorra täiendamiseks wõi muutmiseks. Sõna on rkl. Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer.): Teen ettepaneku esimeseks päewakorra-punktiks wõtta komisjonide täiendawad walimised.

Juhataja **J. Kukk**: Panen rkl. Anderkopp'i ettepaneku hääletamisele.

(Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on ettepanek wastu wõetud. Muid ettepanekuid päewakorra-punktide kohta ei ole, siis loen päewakorra sel kujul, nagu ta ette pandud ühes parandusega, wastuwõetuks.

2. Juhatuseteadaanne Riigikogust tagasiastunud liigete kohta.

Enne päewakorra juurde üleminekut on Riigikogu juhatusel teatada Riigikogu liigete lahkumised: „Teatan sellega, et ma oma Riigikogu liikme wolitused maha panen. Hans Kruus.“ Samuti teatab Karl Ellis, et tema Riigikogu liikme tegewusest lahkub. Nende asemele on Riigikogu juhatus poolt kutsutud: Hans Kruus'i asemele — Jaan Kalla ja Karl Ellis'e asemele — Paula Järw.

Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juurde.

3. Omawalitsuse, riigikaitse ja koosseisu komisjonide täiendawad walimised.

Riigikogu juhatusel on teade tulnud, et omawalitsuse komisjonist tagasi astub rkl. **A. Schulbach**. Sõna on rkl. Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer.): Tööerakonna rühm teeb ettepaneku omawalit-

suse komisjoni rkl. A. Schulbach'i asemele walida rkl. O. Jürgenfeldt. Riigikaitse komisjoni — rkl. J. Seljamaa asemele rkl. T. Kalbus ja koosseisu komisjoni rkl. J. Seljamaa asemele rkl. K. Baars.

Juhataja **J. Kukk**: Muid ettepanekuid komisjonide täiendawate walimiste asjus ei ole. Panen hääletamisele rkl. Anderkopp'i ettepaneku walida omawalitsuse komisjoni A. Schulbach'i asemele — O. Jürgenfeldt, riigikaitse komisjoni J. Seljamaa asemele — T. Kalbus ja koosseisu komisjoni J. Seljamaa asemele — K. Baars. (Hääletatakse.) Wastu ei olla. Seega on ettepanud Riigikogu liikmed komisjonidesse walitud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

4. Seadus rahaministeeriumi koosseisu ja palgamäärade muudatuste kohta — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jõeäär**: Austatud Riigikogu liikmed! Walitsuse poolt möödaläinud aastal Riigikogule esitatud seaduseelnõu riigiasutuste koosseisu kohta ei ole senni ajani weel wastu wõetud ja ei ole ka lähemal ajal weel lootust tema wastuwõtmiseks. Üksikutes asutustes, kus tegewuse laienemise tõttu koosseisude suurendamine tarwilik, on waja koosseisude muudatusi wastawate eriseadustega võimalikult kiires korras maksma panna, et tegewust mitte takistada. Eelarwe-komisjon on wõtnud eelarwesse üles summa ainult nende ametnikkude palkadeks, kes praegumaks wates koosseisudes ette nähtud. Rahaministeeriumile alluwates asutustes on koosseisude suurendust waja tolliwalitsuses, aktsiisiwalitsuses, otsekoheste maksude peawalitsuses ja nendele alluwates asutustes. Põhjendused nende suurendamiste kohta on üksikasjaliselt walitsuse seletuskirjas ette toodud, mis selle seaduseelnõu juurde on lisatud. Loen otstarbetuks neid siin kordama hakata.

Peale koosseisu suurendamise tõestatakse käesolewa seadusega ka üksikute ametnikkude palkasid. Osalt sellega, et mõned neist § 1 all koosseisust wälja jäetakse ja § 2 all uuesti üles wõetakse kõrgemate palkadega, peaasjalikult aga

sellega, et § 3 on ette nähtud otsekohe palgakõrgendus. Lõpulikult kokku wõttes oleks walitsuse ettepanek ametnikkude arwu tegelikult suurendada järgmiselt: Tolliwalitsuses 167 inimese wõrra, praegu on seal 260 inimest, siis tuleks 428; aktsiisiwalitsuses — 20 inimese wõrra, praegu — 152, üle selle kontrollörid, ja otsekoheste maksude peawalitsuses 16 inimese wõrra, praegu — 176.

Rahaasjanduse komisjoni poolt walitud alamkomisjon, kes koha peal ennast peaasjalikult tolliwalitsuse asjaajamisega tutwustas, sellepärast, et tolliametnikkude arwu wäga tuntawalt kawatsetakse suurendada, leidis, et võimalik oleks vähema ametnikkude arwuga läbi saada, kui walitsus seda käesolewa seadusega nõuab. Lõpuks tuli komisjon siiski otsusele, et seal suurendamist tarwis on, umbes 130 ametniku wõrra, peaasjalikult eraladude ja transiidi järelwalweks. Järgelikult wähenas alamkomisjon walitsuse ettepanekut tolliwalitsuse kohta 37 inimese wõrra. Kuid ühtlasi wõttis komisjon kaalumise alla ka teiste tolliwalitsuste koosseisud ja nõudis teateid selle kohta, kui palju seal inimesi ametis on. Komisjon leidis, et võimalik oleks teiste tolliwalitsuste arwel koosseisusid wähenendada 40 inimese wõrra ja nimelt Narwas ja mõnes teises kohas, kus praegu tegelikult mitte nii palju ametis ei ole, kui koosseisudes on ette nähtud. Nii et lõppude lõpuks, tuleks tolliwalitsuse ametnikkude arwu tegelikult suurendada 90 inimese wõrra. (Wastates r. e. Linnamägi wahelhiüde peale:) Wakant kohtade arwel koosseisude wähendamine oli muuseas tarwilik ka sellepärast, et nende jaoks eelarwes krediit ette oli nähtud, kuna paralleelselt selle seadusega on sisse tulnud teine, kus uusi krediite nõutakse umbes 10 miljoni aluseks wõttes muidugi neid uusi koosseise. Kui nüüd komisjon wõtab sarnase seisukoha, et koosseise tuleb wähenendada, siis wõib muidugi ka nõutawaid krediite wastawalt wähenendada.

Komisjonis jäin mina isiklikult eriarwamise juurde, nimelt Tallinna tolliwalitsuse ametnikkude koosseisu suurendamise ja § 3 kohta, mis kõneleb ametnikkude palkade suurendamisest. Need eriarwamised on esitatud kirjalikult ja kodukorra § 29 põhjal kannan need ette. Kuid rahaasjanduse komisjoni nimel

teen ettepaneku, seda seaduseelnõu komisjoni poolt ettepanud kujul vastu võtta.

Eriarwamised oleksid järgmised:

1. § 3 kohta, kus ette nähtakse ametnikkude palkade suurendamist: Arwan, et seaduseelnõus see osa, mis palkadekõrgenduse — õieti ametnikkude kõrgematesse palgaastmetesse ülewii-mise kohta käib, täiesti välja tuleks jätta, kunni riigiasutuste koosseisude ja palga-määrade kohta käiwa eriseadusega kõi-kide ametnikkude kohta see küsimus üht-laselt lahendud saab. Ei ole soovitaw ühes ministeeriumis wõi selle üksikutes asutustes teeniwaid ametnikka, olgugi ajutiselt, teistega wõrreldes paremasse seisukorda asetada.

2. Ei ole nõus Tallinna tolliwalitsuse ametnikkude arwu suurendamisega sel määral, kuidas alamkomisjon seda tar-wiliseks on tunnistanud, järgmistel põh-justel:

Tolliwalitsuse tegewus ei ole wõrrel-des Wene walitsuse aegsega suurenenud, waid on wähenenud.

1913 a. weeti Tallinna läbi sisse 36.968.440 puuda kaupa ja wälja 11.291.897 puuda. Transiidi üle puudu-wad täpipealsed andmed, kuid endiste tolliametnikkude seletuse järele on see suurem olnud kui praegu. Tollidest saadi tulu üle 20 miljoni kuldrubla, mis Eesti markades ümber arwatud ligi 4 miljardi wälja teeb.

Ametnikka oli Tallinna tolliwalitsus-es ühes juurdekomandeerituteaga kokku 241 inimest.

1920 a. oli kõikide Eesti sadamate sissewedu 5.415.282 puuda ja wäljawedu 8.409.216 puuda, kokku 13.824.498 puuda, see on weidi rohkem kui $\frac{1}{4}$ 1913 a. Tal-linna sadama läbikäigust. 1921 a. esi-meste 9 kuu jooksul oli sissewedu 5.650.371 puuda, wäljawedu 4.796.944 puuda, kokku 10.447.315 puuda. Kui juurde arwata wiimaste 3 kuu pealt 25%, s. o. 2.611.828 puuda, siis teeks 1921 a. läbikäik 13.059.143 puuda, suurenemist ei ole seega märgata. Tallinna tolliwalitsus-es üksi oli aga 261 ametnikku, mujal 164.

Mis puutub wäljawaadetesse 1922 a. ja tulewiku kohta, siis on selle kohta kõik ühisel arwamisel, et sissewedu 1921 aastal erakorraliselt suur oli ja edaspidi

tingimata väheneb. Wäljaweo järel-watwe suurt tolliametnikkude aparati ei nõuta, ja suurendada tuleks, wõib olla walwet transiidi suurenemise korral, kuid see wõiks sündida wastawate ümberpai-gutuste läbi.

Kõiki seda arwesse wõttes ei saa kui-dagi nõus olla sellega, et töö jaoks, mis neil korda wäiksem on kui Wene ajal ja miilega minewal aastal 261 ametnikku walmis said, käesolewal aastal waja oleks 428 inimest. Kui töö ei suurene, ei ole waja ka ametnikkude arwu suurendada. Palju ennem wõiks saada tagajärgi kant-seleilise asjaajamise lihtsustamise ja ots-tarbekohasema korralduse läbi. Peab tähendama ka asjaolu peale, et walitsuse poolt möödaläinud aasta lõpupoleel esi-tatud koosseisudes ametnikkude arw 414 peale oli tõstetud, nüüd aga juba 428-ni tõusnud on.

Üksikute näitustena, mis tõendawad, et nõutaw ametnikkude arw ülearu suur on, wõiks tuua paar iseloomulikumat: ladude ülewaatajal on praeguste koos-seisude järele 8 abi. Peaks arwama, et kui tõepoolst nende arwu suurendamine kunni 23 isikuni tarwilik on, siis wähe-mast praegused abid tegelikult ametis peaksid olema. Selgus aga, et ametis ainult 4 isikut on, kuna teised ära koman-deeritud. Walwuritest on 30 inimest kantseleides ametis, nende arwu suuren-damist nõutakse 100 isiku wõrra, kus juures aga ka kantseleiametnikud, kelle kohuseid praegu walwurid täidawad, uutes koosseisudes ette on nähtud. Tege-likkude walwurite arw suureneks seega 130 isiku wõrra, s. o. peaaegu kahewõrra. Eriti kantselei- ja arweametnikkude arwu suurendamine ei ole sel määral tarwilik, kui alamkomisjon seda wastu on wõt-nud, samuti ka ladude ülewaatajate abide ja walwurite arwu suurendamine. Tar-bekorral wõiks Narwa tolliwalitsusest ajutiselt abijõudusid komandeerida.

Selle wiimase märkuse kohta tuleb muidugi tähendada, et ta nüüd ära lan-geb, sest et rahaasjanduse komisjon Narwas tolliwalitsuse koosseisu wähen-damise ettepanekuga esineb. Ma jordan weel rahaasjanduse komisjoni nimel tehtud ettepanekut — seda seaduseelnõu l lugemisel wastu wõtta.

J. Piiskar (is.): Tänases Riigikogu päewakorras on terve rida samalaadilisi seaduseelnõusid teiste ministeeriumide

alalt, küll koosseisude suurendamise, osalt ka nende vähendamise, küll palkade muutmise suhtes, kusjuures palkasid peasjalikult on tõstetud. See nähtus on minu arwates väga iseäralik. Ühelt poolt on praegu eelarwe päewakorras, kus palkadeks krediite määratakse ja samal ajal, kui ühe päewakorra-punkti all arutatakse eelarwet, esitatakse teise päewakorra-punkti all seaduseelnõusid, mis eelarwesse muudatusi toowad. Mis mõte on arutada eelarwet, kui teada on, et see mitte eelarwe ei ole, waid mingisugused numbrid, mis siis, kui need seadused läbi masindatakse, wõib sellekohaselt ümber töötatult eelarweks saada. Ma nimetan meelega seda seaduste masindamiseks, sest kui päewakorras on ühe osa ministereiumide ametnikkude koosseisud, siis on väga tõenäolik, et samalaadilised ettepanekud tulewad ka teiste ministereiumide koosseisu ja ametnikkude palkade suhtes. Nüüd tekib aga küsimus, mispärast ei ole koosseisu komisjon mitte senni ametnikkude koosseisu seadust välja töötanud? See komisjon asutati juba sügisel, enne kui eelarwe esitati, kuid senni ei ole weel mingisugust ülewaadet ametnikkude koosseisu kohta. Nüüd aga tuuakse 130 isikuline suurendamine ette ilma, et kellegil ülewaadet oleks, kui palju praegu tolliametis ametnikka. Wist tahetakse nende seaduste wastuwõtmiseks parajat silmapilku kasutada, kus kõikide tähelpanu mujale, s. o. eelarwe peale pöördud on. Siin on ka palgakõrgendamise küsimus päewakorral. On toonitatud palkade kõrgendamise wadajadust. Kui aga riigiametnikud paar, kolm kuud tagasi esinesid ettepanekuga, et nendele madalate palkade tõttu võimaldataks jõuluks lisapalka saada kuupalga suuruses, siis lükati see ettepanek tagasi, siis ei olnud ministereiumidel ega ka Riigikogul selge, et palgad madalad. Nüüd on see aga äkki selgeks saanud. Miks hakatakse aga palkasid niiviisi lappima, mispärast käib palgakõrgendus ühede ja mitte kõikide ametnikkude kohta? Kui selgeks on saanud, et palkade kõrgendamine tarwilik, mispärast ei lahendata siis seda küsimust ühe ainukese seaduseelnõuga kõikide ametnikkude kohta? Mispärast on tarwilikuks peetud ainult teataw osa ametnikka palgakõrgenduse wääriliseks arwata? Nende küsimuste kohta ei ole seletust antud. Seisame jälle imeliku nähtuse ees, millele põhjendust ega õigustust ei leia. Kui

asuda rahaministereiumi koosseisude ja palgamäärade muudatuste juurde tolliwalitsuse alal, siis näitas juba komisjoni aruandja, et Wene walitsuse ajal saadi läbi 200 inimesega, kuna nüüd seal üle 400 ametniku on palju vähema läbikäigu juures. See asjaolu näitab, et pole mingisugust katset tehtud ametnikkude arwu koomale tõmbamise wõi asjaajamise lihtsustamise suhtes, millest juba nii hulk aega on räägitud. Kui rahaasjanduse komisjonis seda küsimust käsitati, siis tähendasid tolliameti esitajad otsekohe, et olla ametis wilumata jõud, kes mitte niiviisi oma ametiga hakkama ei saa, kui weneaegsed wilunud ametnikud. Kui aga edasi küsiti, kuidas saada ametisse niisuguseid ametnikka, kes tööd teha oskaksid, et vähema arwu ametnikkudega läbi saada, siis ei olnud selleks mingisugust kawa olemas, waid öeldi, et wilunud jõud wiletsate palkade tõttu riigiteenistusest ära lähewad. Kui nüüd hakatakse mõnede ametnikkude palka kõrgendada, siis tunnewad teised rahulolematust ja hakkawad oma korda nupu peale wajutama, ning esinewad jälle mõne erieelnõuga; niisama kolmandaga jne. ning nii keerleksid riigiametnikkude palgad wõib olla terve aasta Riigikogu päewakorral, sest kui see ring läbi, esineksid esimesed jällegi seaduseelnõuga mõnes teises wariatsioonis. Waadake, niisuguseks on see küsimus praegu kujunenud! Selleks aga, et muretseda wilunud tööjõude ehk, mis weel tähtsam, et lihtsustada asjaajamist, ei ole midagi tehtud. Riigikogu eelarwe-komisjoni koosolekul rõhutati, et Eesti tolliasutustes asjaajamine on nii keeruline, et sellega harilik surelik toime ei saa, ja kui ma ei eksi, ütles isegi üks walitsuse esitajatest, et tolliasutuse asjaajamine peabki nii keeruline olema, et sellega igauks toime ei saa. Mispärast on aga tolliwalitsus sarnane ala, kus asjaajamisega iga surelik ei tohigi hakkama saada, jäeti ütlemata.

Näidati, et kui sa wäikest osa kraami, mida käe otsas wõib ära tuua, tahad kätte saada, siis peab 5 kunni 6 kohta enne läbi käima, et tarwilikka dokumenta ning allkirju saada enne kui sa ta kätte saad. Teadsid inimesed isegi jutustada, et selleks mõnikord isegi 2 kunni 3 päewa ära kulub, ja ainult õnnelikumal juhtumisel poole päewaga walmis saab. Mispärast sarnane kord on loodud, seda pole kusagil selgitatud. Ajalehtede kaudu on aga väga hästi teada, kuidas wahel äri-

mehe shokolaad ikkagi tolliametnikkudest mööda weereb. Siis katsutakse teda taga otsida ja wahel saadakse teda kättegi. Tähendab, kõige selle suure keerulise aparadi juures ei ole ikkagi suudetud tolliasutust nii funktsioneerima panna, nagu waja. Ei usu, et selle seadusega asi parandatud saaks. Selles mõttes leian täiesti ülearuse olewat sarnaseid lappimisseadusi wälja andma hakata. Kui koosseis ajanõuetele ei wasta, siis waadatagu kiires korras koosseisu seadus läbi ja pandagu maksma; kui palgad ei wasta, wõetagu palkadeküsimus läbiwaatamisele ja lahendatagu see küsimus juba kõikide kohta palgaseadusega, aga mitte nii, et ühele tõstetakse, teisele ei tõsteta. Kelle nina juhtub meeldima, sellele pannakse palka juurde, kelle nina aga ei meeldi, jääb loomulikult endise palga juurde, ehk peab sealt kohta otsima, kus rohkem palka maksetakse. Seda poliitikat on küllalt juba aetud ja ei ole mingisugust tarwet weel lisa muretseda.

Juhataja J. Kuk: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. Seaduseelnõu on nähtawa häälteenamusega I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Seadus põllutöministeeriumi ametnikkude koosseisu ja palgamäärade kohta — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **Chr. Arro:** Selles seaduseelnõus on meil tegemist wäikese osalise muudatusega põllutöministeeriumi ametnikkude koosseisus. Nimelt on statistika osakond, kui niisugune, selle tõttu põllutöministeeriumis ära kaotatud, et asutati riigi statistika keskbüroo. Ministeerium ei leia aga wõimaliku olewat kõigi statistika andmete kogumist anda riigi statistika keskbüroo kätte, waid leiab tarwilise olewat ministeeriumi juurde weel üht bürood jätta, mis eriti põllutöministeeriumi jaoks statistilisi andmeid koguks, silmas pidades praegusi maareformiga ühenduses olewaid muudatusi, mis põllutöministeeriumi eriti huwitab. Ministeerium awab selleks statistika büroo, nagu seaduseelnõust näha, endise statistika osakonna asemele. Endise osakonna äralõpetamisega on 18 ametnikku koosseisust

wälja jäetud ja pannakse büroo tarwis, nagu teises paragrahwis näha, 8 uut ametnikku kinnitamiseks ette. Rahaasjanduse komisjon leidis, et see ettepanek põhjendatud on ja ma teen komisjoni nimel ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

M. Neps (sd.): Mina ei taha mitte sellele seaduseelnõule wastu rääkida, kuid loen siiski tarwilikuks põllutöministeeriumi tähelpanu selle peale juhtida, et omawalitsuse asutuste ja wallawalitsuste poolt, kes igasuguseid materjaale koguwad, palju kaebtusi selle kohta on tulnud, et keskkohad ei ole mitte statistika materjaalide korjamist hästi korraldanud, nimelt et ühte ja sedasama materjaali tihtipeale mitu asutust korjawad. Näituseks statistika keskbüroo nõuab neidsamu andmeid, mis üks ehk teine büroo ühe wõi teise ministeeriumi juures nõuab jne. Sarnane kord tekitab wäga palju asjata tööd ja nõuab palju tööjõudu ja kulu. Sellepärast, kui nüüd uus statistika büroo asutatakse, siis peaks see büroo katsuma nii oma asju korraldada, et tema mitte paralleelseid andmeid ei kogu, mis juba statistika keskbüroos olemas on, ja et tema oma asja selles mõttes keskbürooga kokkukõlla seaks.

Juhataja J. Kuk: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Üksikud on wastu. Seaduseelnõu on nähtawa häälteenamusega I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Seadus riigikantslele koosseisu ja palgamäärade muudatuste kohta — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kana:** Riigikantslele oli eelarwete tegemise ajal oma koosseisu muutnud, nimelt oli mõnes kohas, nagu teie siit seaduseelnõust näete, wähenanud, oli ka mõnes kohas ametnikka juurde wõtnud. Öieti ei suurenenud siin mitte ametnikkude hulk, waid muutus ainult koosseis peasjalikult selle tõttu, et üksikute ministeeriumide juures statistika osakonnad ümber moodustati ametnikkude arwu wähendades, kuna selle tõttu aga tuli suurendada ametnikkude arwu statistika keskbüroos. Eelarwe alamkomisjon waatas läbi need koosseisud ning

nende kohta käiwad krediidid ja leidis, et nemad tarwilikud on, kuid et neil seaduslik alus puudus, ei saanud neid mitte eelarwesse wastu wõtta. Seda silmas pidades, on nüüd esinetud wastawa seaduseelnõuga, mille rahaasjanduse komisjon läbi waatas ja leidis, et seda tuleb Riigikogule kinnitamiseks ette panna. Komisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja J. Kukk: Sõnasoowijaid ei ole. Aruandja poolt on ettepanek tehtud, seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda, sellega on see seaduseelnõu esimesel lugemisel nähtawa häälteenamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

7. Seadus sise- Rahaasjanduse ministeeriumi komisjoni aru- koosseisu täen- andja L. Johan- damise kohta — son: Käesolewa seaduseelnõuga asutatakse siseministeeriumi ehituspeawalitsuse juures töötawas waranduste walitsuses üks koht juurde, nimelt asjaajaja koht, põhipalgaga 2.960 marka kuus. See on tingitud asjaoludega, et ei jõuta mitte korras hoida asjaajamist ja see on ajast maha jäänud. Kuna aga ka siseministeeriumi waranduste walitsuste asjaajamise kohta peab nõudma, et ta korras oleks, siis ei jää teist teed üle, kui uus koht juurde asutada. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja J. Kukk: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seadus I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. Seaduseelnõu töö- ja hoolekan- deministeeriumi aruandja J. Kana: koosseisu täen- damise kohta — Ministeeriumi poolt et- I lugemisel. tewõetud rewideeri- mistel on selgunud, et tööstuslised ettevõtted halwasti töökaitse-seadusi täidawad, mis

osalt tingitud on puudulikust järelwalwest. Töökaitse kommissarid suudawad ainult mõned korrad aastas kõik jaoskonnas olewad ettevõtted läbi käia, mida teades tööandjad õige sageli töökaitse nõudeid hooletult täidawad.

Seda kõiki arwesse wõttes arwab töö- ja hoolekandeministeerium tarwiliku olewat töökaitse kommissaride jaoskondade arwu suurendada 6 pealt 10 peale, mida ka Riigikogu eelarwe alamkommissjon heaks kiitis.

Käesolew seadus wiib ka selle asutuse üldise koosseisude seaduse alla, nii et tulewikus töökaitse kommissaride arw ainult Riigikogu kaudu võib suurendatud saada, kuna siiamani makswa seaduse järele see õigus ka töö-hoolekandeministril näis olewat. Krediiti nimetatud kommissariaatide awamiseks on lubatud Wabariigi Walitsuse poolt ja ka Riigikogu eelarwe alamkommissjonis jaatawalt otsustatud. Seda seaduseelnõu läbi arutades tuli rahaasjanduse komisjon otsusele, et see eelnõu tuleb Riigikogule wastuwõtmiseks ette panna. Komisjoni nimel teen ma ettepaneku seda eelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja J. Kukk: Ma panen aruandja poolt tehtud ettepaneku hääletamisele. Wastu ei olda. Sellega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

9. Seadus teede- Rahaasjanduse ministeeriumi komisjoni koosseisu muuda- aruandja K. Wir- tuste kohta — I ma: See seaduseelnõu teedeministeeriumi koosseisu muudatuste kohta on palju laiemal ulatusega, kui need, mis eelmised aruandjad ette kandsid. Seletuskirjas selle seaduseelnõu juurde on olemas ka need andmed, mida rkl. Piiskar teiste eelnõude juures puudu leidis olewat. Seletuskirjast näewad Riigikogu liikmed, et teedeministeeriumi alal 1921 a. kõigi asutuste peale kogu teenijate arw 6524 isikut oli. Tänaawa aasta aga ühes ametikohtade suurendamisega, mis käesolewas seaduses on käsitatud, on see koosseis 5.965 inimest. Uue ministri määramisega on teedeministeeriumis sisemine kord natuke teisiti kawatsetud, kui ta praegu on. On uusi kawat- susi, ja nende läbiwiimiseks on terwe

koosseis suurendatud 12 inimese võrra. Teine suurem muudatus selle eelnõu juures on raudteewalitsuses. Nagu Riigikogu liikmed mäletavad, toonitati 1921 a. eelarwe wastuwõtmise puhul, et raudtee ametkonna koosseisud ja üldse asjaajamine põhjalikumale rewideerimisele saaks wõetud. Selle tagajärjel määrati wastawad komisjonid, kes raudtee ametkonna asutusi üksikult läbi waatasid ja selle rewideerimise tagajärjel tenti ametkonnas wastawad ümberpaigutused. Need, keda Riigikogu liikmed näewad suurendamise osas, ja kõik teised koosseisu puutuwad küsimused, on komisjoni poolt läbi rewideeritud ja seite tottu on tulnud palju ümberpaigutusi. Wiimane ametiasutuse koosseis on Wabariigi walitsuse otsusega möödunud aastal 28. aprillil kindlaks määratud, kuid kahjuks ei ole see määrus „Riigi Teatajas“ mitte wälja kuulutatud ja selle tõttu on ametiasutuse koosseis wäga kahtlane. Kui Riigikogu need koosseisud siin seadusega maksma paneb, siis saab see teatud wiisil täienduseks Wabariigi Walitsuse otsusele. Ka peab lootma, et koosseisu komisjon lähemal ajal oma tööga nii kaugele jõuab, et tulewaaastase eelarwe kokkuseadmisel kindlam alus koosseisude suhtes oleks.

Kui meie raudtee ametkonda waatleme, siis näeme, et möödunud aastal seal 4.774 ametnikku teenistuses oli. Täna wu aasta on see arw 4.213. Tähendab, on vähendatud 561 ametnikku. Need, kes rõhutawad, et meil palju ametnikka on ja et neid vähendada peab, wõiwad siin rahuldust leida. Pean siin siiski tähendama, et selle asjaga ettewaatlik peab olema: teatawasti pandi möödunud aastal aprillikuul raudteel niisugune kord maksma, et teenijad peawad kuus 240, teises liigis 280 töötundi tegema. Kui see 240 tundi jagada 30 peale, siis tuleb päewa peale 8 tundi. Aga siin on ära unustatud, et raudteelased ka püha pidada tahaksid, nagu mujal, aga seda ei ole mitte arwesse wõetud. Raudteelased on, selle peale waatamata, et nad ka õseti ja pühad läbi peawad tööd tegema, isesugusesse seisukorda pandud wõrdlemisi teiste tööstusaladega, ja nende palgakorraldus ei ole seal kaugeftki niisugune, mis raudteelasi tohiks rahuldada. Nõnda siis, kui nüüd seda ametnikkude vähendamist läbi wiia, peab siin juures ikkagi arwesse wõtma asjaolusid, mis selleks on mõjunud, ja kuidas seda on katsutud läbi wiia. Peab arwama, et kui koosseisu

komisjon tulewal aastal hakkab koosseise läbi waatama, siis see asi laiemal ulatusel käsitusele tuleb.

Kolmas osa selles eelnõus on teatud palkade suurendamine. Asi ei ole otse niisugune, nagu rkl. härra Piiskar seda küsimust käsitas, waid nagu walitsuse seletuskirjast näha wõib, on siin palkade ühtlustamisega tegemist. Raudteelaste palga astmed on waremalt seadusega kindlaks määratud ja teistmoodi neid muuta ei saa, kui uue seadusega, olgugi et siin wähest 200 ehk 100 margalisi muudatusi kuus ette wõtta tuleb.

Neid asjaolusid läbi kaaludes teeb rahaasjanduse komisjon Riigikogule ettepaneku seda seaduseelnõu wastu wõtta.

J u h a t a j a J. K u k k: Aruandja poolt on ette pandud seda seaduseelnõu wastu wõtta. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Postiagentuuride seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma:** See seaduseelnõu on puhttehniline ja on wälja kujunenud sellest soowiawaldusest, et meie postiasutusi peaks olema rohkem, et nad rahwale rohkem kättesaadawad oleks. Selles eelnõus on peasjalikult selle peale rõhku pandud, et postiagentuurisid saaks rohkem awada, nimelt raudteejaamadesse, renteidesse ja igale poole, kus on omawalitsuse ehk riiklised asutused, s. o. kus on wõimalik neid awada kokkulepete järele ja wõimalikult ökonoomiliste tingimistega. See on puhttehniline seadus, ja tema läheb sellest seisukohast wälja, et riigi kodanikkudele posti alal wõimalikult lahedaid tingimisi luua. Arusaadaw, et see eelnõuetele wastaw seadus on, ja sellepärast teeb rahaasjanduse komisjon Riigikogule ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

J u h a t a j a J. K u k k: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda, seega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

11. Seadus ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal wastuwõetud lõbustusmaksu seaduse („Riigi Teataja“ nr. 61/62 1920 a.) muutmise kohta — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma**: Nagu Riigikogu liikmed seletuskirjast ise näewad, on Wabariigi Walitsuse poolt 31. dets. 1921 a. seadusega, mis § 12-a põhjal maksma pandud, omawalitsustele wabadus antud määrata ise neid normisid, mida nemad teatud maksudena wõtawad. Selle seadusega ei puudutatud aga tol korral mitte lõbustusmaksu osasid, mis 12. aprilli 1920 a. seaduses maksma on pandud. Selle seaduse järele on nüüd niisugune kord maksew, et kõikidelt restoraanidelt, warieteedelt, kohwimajadelt ja niisugustelt asutustelt, kus muusika on ja muid lõbustusi pakutakse, wõetakse maksu mitte pileтите pealt, nagu seda wõetakse kinodest, teatritest jne., waid loetakse, kui palju seal toolisid on ja siis wõetakse iga tooli pealt 2 marka päewas. See 2 marga maks on aga wahepeal wäheseks jäänud ja sellepärast oli Wabariigi Walitsuse poolt sisseantud seaduses ära määratud, seda 2-margalist maksu ära kaotada ja omawalitsustele õigus jätta maksu suurust ise ära määrata.

Kui aga nüüd see Wabariigi Walitsuse poolt ettepanend seadus sai lähemalt läbi waadatud ja wastawate asutustega läbi räägitud, siis selgus, et seal oleks veel rohkem täiendusi tarwis. Muuseas tuli huwitaw nähtus awalikuks, et näituseks Tallinna kinopidajad pöörasid palwega Tallinna linna omawalitsuse poole, kas ei saaks praegust pileтите pealt wõetawat maksu ära kaotada ja maksu wahest nii wõtta, nagu seda praegu trahteriseaduse alusel trahteriasutustelt wõetakse, s. o. üks kord aastas maksetaw kindel maksu summa. Nad põhjendawad seda praeguse maksukorra muutmise tarwidust sellega, et linna omawalitsuse kontrolöörid oma pileтите kontroleerimisega etenduse ajal tülitawad ja selle juures mõnikord kõiksugused segadused tulewad. Kindel on, et kinod omawalitsuse asutusi näiwad petta tahtwat ja igawiisi katsuwad kuidagi piletimaksust mööda pääseda. Sellest on ka tingitud, et omawalitsuse agendid neid asutusi palju kontroleerima peawad ja on sunnitud erakordseid abinõusid ette wõtma. Igatahes ei leidu Tallinna omawalitsuse tegelaste hulgas neid, kes põhimõttelikult selle wastu oleks, et

kinodelt wõetaks umbes samasugust maksu, nagu on trahterimaks; aga nad tähendasid selle juures, et neil ei olewat mingisugust kindlustust selleks, et nad selle maksuga mitte sisse ei kukuks. Kinode omanikud mõistawad leida teid maksust kõrwale pääsemiseks, ehk küll ka mõnikord sisse kukuwad, nagu seda ette on tulnud Tallinnas, kus linnawalitsus kinopidajaid suurte trahwidega pidanud trahwima, sest et nad linnawalitsust on petnud. Küsimust üksikasjaliselt läbi arutades ja kaaludes kujunes lõbustusmaksu wõtmise asi sarnaseks, nagu ta nüüd Riigikogu liigetele kätte antud seaduseelnõus väljendatud. Piletite pealt wõetaw maks jääb endiseks, niisama jääwad ka endiseks pileтите pealt wõetawad maksumäärad, kuna kinodes, warieteedes, tsirkustes ja teistes sarnastes lõbustusasutustes maksu wõib wõtta kas toolide pealt, pileтите pealt wõi sarnaselt trahterimaksule. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja J. Kukk: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi, sellega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

12. Walla- ja maakonna-omawalitsuste maksude kohta käiwa § 31. XII. 20. a. seaduse täiendamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman**: Käesolew täiendaw seadus käib ainult § 14 kohta, kuhu on sisse wõetud järgmine märkus: Linnaelanikkudele väljaantud laskeriistade lubade pealt wõetaw maks läheb 1-st jaanuarist 1922 a. alates wastawa linna heaks. Senni oli seisukord sarnane, et maakonnad wõtsid maksud sisse selle peale waatamata, kas laskeriista luba anti välja linna- wõi maaelanikule. Loomulikult peaks linnaelanikkude laskeriistade lubade maks linna kasuks minema, nagu seletuskirjas tähendatud. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

A. Jõeäär (sd.): Meie omawalitsused, iseäranis aga maakonna omawalitsused on äärmiselt raskest ainelises kitsikuses, mis alatasa suuremaks muutub. Selle nähtuse peale on nii siit kõneledes

kui ka ajakirjanduses walitsuse tähelpanu juhitud. Wiimasel ajal on aga ilmsiks tulnud tundemärgid, mis näitawad, et paljud meie omawalitsusi kokkulangemine ootab. Tõendus selleks ei ole tarwis kaugele otsida. Kõigil on teada, missuguste suurte puudujääkidega meie omawalitsuste eelarwed kokku on seatud. Mul on praegu käepärast andmed Wiru maakonna eelarwe kohta. Selles eelarwes on tulusid ette nähtud 35 miljoni marka, kuna wäljaminekud üle 55 miljoni marga ulatawad; nii on puudujääk enam kui 20 miljoni marka. Lähemalt tunnen ma weel Saare maakonna eelarwet ja seda käiku, kuidas see eelarwe kokku seati. Saaremaa on teatawasti üks kehwestest maakondadest. Oma eelarwe kokkuseadmisel jättis ta kõik kulud, mis mitte hädatarwilikud ei leitud olewat, eelarwest wälja, kärpides eelarwet wiimase wõimaluseni. Selle järele kujunes eelarwes tulu summa ligi 9 miljoni ja wäljaminekud 18 miljoni margani, nii et puudujääk tegi wälja 50%, s. o. 9 miljoni marka. Omawalitsuse asjade peawalitsus, kellele see eelarwe kinnitamiseks ette pandi, protesteeris eelarwe wastu, sellepärast et see mitte tasakaalu ei olnud wiidud. Eelarwe tasakaalu wiimine on aga maakonnawalitsusele täiesti läbiwiimata ülesanne, sest wäljaminekud, mis makswate seaduste põhjal maakonna peale pandud, nõuawad üksi rohkem kulusid, kui kõik saadawad maksud kokku wälja teewad. Kuid maakonnawalitsus tegi siiski, mis tal wõimalik oli: Laskis lahti peaaegu kõik ametnikud, nii et järele jäid ainult osakondade juhatajad ja paar asjaajajat. Siis jäeti weel eelarwest wälja niisugused hädatarwilikud wäljaminekud, nagu on abirahad koolimajade ehitamiseks, õpeabinõude muretsemiseks, toetussumma põllutöökoolide jaoks, stipendiumid jne.; isegi wäikene sooparanduseks üleswõetud summa, mis rahwamajanduse tõstmiseks hädasti tarwilik oleks olnud, jäi sealt wälja. Üldse suudeti puudujääki wähendada selle läbi umbes $4\frac{1}{2}$ miljoni, kuid järele jäi üle 4 miljoni, mille katmiseks sissetulekuid ei ole. Maakonnawalitsus telegrafeeris siseministrile, et kõik omawalitsuse ametnikud panewad palga puudusel oma ametid maha. Kantseleiametnikud on juba peaaegu kõik lahti lastud, ainult osakonna juhatajad ja mõni asjaajaja teeniwad weel — ilma palgata, samuti kui kooliõpetajad, kes mitu kuud palka pole saanud. Ilma palgata ei wõi

aga keegi teenija omal hinge sees hoida ja maakonnawalitsuse likwideerimine on päewakorral, kui teed ei leita ja samme ei astuta rahasaamiseks. Niisugune on seisukord ja kui seda ei parandata, lõpetawad ka wiimased omawalitsuse ametnikud 1. aprilliks oma tegewuse. Kui seda tahetakse, siis tuleb Riigikogul sellest tarwilised järeldused teha. Ma arwan, et rahwaesitus selle lagunemisega mitte päri ei saa olla, sest meie omawalitsuse asutustel on ka teatud riiklised ülesanded põhiseaduse järele täita ja sellepärast peaks tingimata teid leitama selleks, et seda majanduskitsikust kuidagi wiisi parandada. Et seisukord sarnaseks kujunema pidi, seda wõis juba ammu ette näha. Omawalitsuse asutuste rahaline kitsikus on õieti sama wana kui meie riik ja puudujäägid nende eelarwetes olid juba riigi algusest saadik olemas. See krooniline nähtus oleks pidanud ammugi walitsuse tähelpanu enda peale tõmbama, kuid kahjuks seda senni ei ole. Walitsus on senni ainult üksikute puudujääkide katmise seadusega esinenud, mis ainult meelepaha rahwa seas on wälja kutsunud. Isegi Riigikogu ei leidnud muud teed, kui sanktsioneerida wiimase ja kõige õnnetuma walitsuse ettepaneku pearaha kohta, mis tema enda seletuse järele hädaabinõu oli. Kui arwesse wõtta, et omawalitsuste äärmiselt wilets majandusline seisukord walitsusele wäga hästi teada oli, siis oleksime wõinud wähemalt loota, et walitsus nende kuude jooksul, mis sellest ajast mööda on läinud, mingisuguse põhjalikuma seaduseelnõu wälja töötanud oleks, kuid walitsus on esinenud ainult käesolewa wäikese tähendusega, seaduse muudatusega, mis küll waewalt mingit parandust toob, sest et ta osa sellelki ära wõtab, kel peale mitmekümne miljonilise puudujäägi midagi ei ole, s. o. maakonnawalitsustelt ja annab linnawalitsustele. Tegelikult on ehk see õiglane, et maks, mis linnas wäljaantud laskeriistade lubade pealt wõetakse, et see ka linnale läheks, kuid praeguse olukorra juures, kus linna omawalitsused oma eelarwed suuremalt osalt ilma puudujääkideta kokku seadnud, kujuneb asi küll niisuguseks, nagu pühaskirjas on üteldud, et kellel on, sellele antakse, kellel ei ole, sellelt wõetakse.

Minä ei waidle käesolewa seaduse wastu, kuid loodan, et walitsus lähemal ajal omawalitsuste raske majandusline seisukorra peale oma tähelpanu juhib ja abinõusid selleks otsib, et need edasi

wõiksid töötada. Kui asi niiwiisi edasi läheb, et walla- ja maakonnawalitsused oma ukсед kinni panewad, siis peaks sise- ja iseäranis rahaminister sellest tarwilikud järeldused tegema, arwesse wõttes, et riigil koha peal ametnikka ei ole, kes nende eriülesandeid täidaks ja isegi näituseks wiinatshekke wälja annaks, mille järeldusel ka riigi eelarwele, kus piirituse sissetiek 900 miljoni — auk sisse jääks. (N a e r. W. L i n n a m ä g i (kristl.): T e e w a d t s h e k i d i s e e h k t e l l i w a d t ä i t u r u l t !)

Tarwitasin praegu juhust, et awalikult asja peale tähelpanu juhtida ja loodan, et kõigelahemal ajal wastaw omawalitsuse maksude seaduseelnõu wälja töötatakse ja Riigikogule esitatakse, sest selle arutamine ja elluwiiimine wõtab isegi hulga aega, asi nõuab aga kiiret korraldamist.

Juhataja **J. Kukk**: Ettepanek on tehtud käesolewat seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Seaduseelnõu on I lugemisel wastu wõetud.

13. Seadus rahaministeeriumile 210.000.000 suuruse krediidi määramise kohta riiklise toetuslaenu andmiseks elukorterite ehitamisel. Järgmine päewakorrapunkt jääb aruandja puudusel wälja. Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

14. Koolimajade ehitusfondi seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kana**: Üheks suureks takistuseks meie algkooli-seaduse maksmapanemisele on koolimajade puudus. Selle kitsikuse lahendamiseks on walitsus esinenud seaduseelnõuga.

Meie algkoolide-seaduse minimaalsegi täitmise juures on meil tarwis ehitusfondi, kust omawalitsused saaksid laenu koolimajade korrashoidmiseks ja uute majade juurdeehitamiseks. Walitsus on ka esinenud seaduseelnõuga — asutada ehitusfondi uute majade ostmiseks. Walitsuse poolt oli see toetuslaen kawatsetud sel kujul, et kahel esimesel aastal ja nimelt 1921 a. oleks antud omawalitsustele laenu 10 miljoni marga suuruses aastas ja edaspidi weel rohkem — sennikaua, kunni ehitusfond oleks tõusnud 100

miljoni margani. Neid asjaolusid arwesse wõttes, et meil Eestis koolimajade puudus õige suur, leidis rahaasjanduse komisjoni alamkomisjon ja pärast ka rahaasjanduse komisjon, kes seda seadust läbi waatas, et koolimajade ehitusfond tõesti tarwiline on. Nimelt selgus, et mõnes Eesti wabariigi osas Läänemaal, Saaremaal ja Petserimaal, koolimajade puudus õige terawaks on läinud ja et seal algkooli-seaduse läbiwiimine peaaegu wõimatuks muutub. Rahaasjanduse komisjon leides, et 10-miljonilisest toetusest suuremat abi ei ole, tuli otsusele, et 1922 a. laenusummat on waja suurendada 30 miljoni margani, järgmistel aastatel aga vähemalt 20 miljoni margani, kunni lõpuks see toetussumma 500 miljoni marga suuruseks kaswab. Selle lõpusumma kohta tekkis komisjonis õige palju waidlusi, kuna wiimati ikkagi sellele otsusele tulli, et koolimaju on tarwis juurde ehitada, mispärast rahaasjanduse komisjon leidis wõimalikuks seda seaduseelnõu sellel kujul, nagu ta teile, härrad Riigikogu liikmed, esitatud, Riigikogule ette panna, mille põhjal seda seadust palun I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Kukk**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

15. Seadus Narwa linna sõjaaegsete wõlgade kustutamise kohta kogusummas 1 miljoni marga suuruses — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson**: Selle seadusega tahetakse maha kustutada wõlga, mida Narwa linn 1918 a. ja 1919 a. teinud. See wõlg, mida ta sõjaajal teinud, ulatab ühe miljoni marga suuruseni, mille hulka kuuluwad summad, mis wälja antud surnute matmiseks ja linna ehituste uuesti kordaseadmiseks. Rahaasjanduse komisjon arutas selle küsimuse läbi ja, leides, et Narwa linn sõjaajal tõesti wäga palju kannatanud, mis ta majanduse peale teatawat mõju on awaldanud, otsustas seda seadust Riigikogule wastuwõtmiseks ette panna, mida mina ka palun I lugemisel teha.

Juhataja **J. Kukk**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seda seadust lugemisel vastu võtta. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Vastu ei olda. Sellega on see seadus lugemisel vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

16. Seaduseelnõu põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise kohta.

Kodukorra põhjal tuleb kõige enne otsustada, kas seaduseelnõu kohe arutamisele võtta, või tuleb teda enne komisjoni

anda. Selle kohta on sõna kahel rkl. poolt ja kahel vastu. Sõna on rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (is.): Nüüd, kus sellekohase põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse põhjal walitud üleriiklik segakomisjon laiali on läinud, ilma et ta oma ülesannet täitnud oleks, ja silmas pidades, et põllutööaasta 30. aprillil lõpeb, samuti et põllutöölepinguid ei tehta mitte viimasel päewal, tuleks see seadus otsekohe arutusele võtta ja teda lugemisel vastu võtta.

Juhataja **J. Kukk**: Ettepanek on tehtud kohe selle seaduse arutamisele asuda. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Mulle näib, et enamus on vastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Töökaitse komisjoni anda!)

P. Keerdo (is.): Meie teame, kuidas need komisjonid töötavad. Mina olen ka ühe alamkomisjoni liige, mis waliti haiguste vastu kinnitamise ja emadekaitse seaduse arutamiseks, kuid pole veel ühtegi koosolekut komisjonis ära peetud. Loomulikult, et kui komisjoni üldse kokku ei kutsuta, sellest seadusest kunagi asja ei või saada. Niisama sugune saatus võib ka praegust seadust tabada. Võib olla, komisjon arwab peaks alles siis tööle asuda, kui lepingud juba tehtud ja põllutööaasta juba alganud on. Teen ettepaneku määrata komisjonile 7. päewane tähtaeg.

O. Pärlin (põl.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Seda seadust läbi waadates teen ettepaneku seda tähtaega lahtiseks jätta, sest kui seda ainult nädalapäewaks komisjoni jätta, ei suudaks

komisjoni seda seadust välja töötada. Kui teha seadus, siis tehtagu niisugune seadus, mis wastab elu nõuetele. Teen ettepaneku selle seaduse tähtaega lahtiseks jätta.

Juhataja **J. Kukk**: On ettepanek tehtud selle seaduse arutuse tähtaega komisjonis lahtiseks jätta.

P. Keerdo (is.): Siin esineti teatava ettepanekuga, kuid mina arwan, et töökaitse komisjon ei suuda välja anda niisugust seadust, mis kõigiti nõuetele wastaks. Kuid warsti hakkab põllutööaasta peale ja seaduse andmisega peaks ruttama. Töö-hoolekandeministeerium tunnistab selle seaduse tarwilikuks. Töökaitse komisjonile peaks võimalus antama seda seadust ühe nädala jooksul välja töötada. Teen ettepaneku seitsmepäewalist tähtaega määrata.

Juhataja **J. Kukk**: Rkl. Keerdo poolt on ettepanek tehtud nädalaaajalist tähtaega määrata. (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt 20 häält ja vastu 24 häält. Seega on ettepanek tagasi lükatud ja seadus komisjoni antud ilma tähtaajata.

Riigikogu läheb päewakorras edasi.

17. Seadus wäike- maapidajate rendilepingute pikendamise kohta.

Ettepaneku arutamisele asudes tuleb otsustada, kas antakse tema komisjoni, või wõetakse kohe arutusele. Sõna saawad selles asjas kaks poolt ja kaks vastu.

A. Jõeäär (sd.): Teen ettepaneku seda seadust maaseaduse komisjoni anda.

Juhataja **J. Kukk**: Ettepanek on tehtud seda seadust maaseaduse komisjoni anda. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Vastu ei olda. Sellega on see ettepanek vastu võetud. Täiendawaks ettepanekuks on sõna rkl. Rei'l.

A. Rei (sd.): Ma teen ettepaneku selle seaduse läbiwaatamiseks maaseaduse komisjonis wiiepäewalist tähtaega määrata. Oma ettepanekut põhjendan sellega, et see seadus on sõna-sõnalt minewaaastase seaduseelnõu kordamine. Minewaaastane seaduseelnõu sai üsna põhjalikult läbi töötatud, nii et ta lõpuks Riigi-

kogu poolt ühelhäälel vastu wõeti. Mis seaduseelnõu arutusel aega wõtab, on just tema tehnilise külje wäljatöötamine. Käesolewal juhtumisel on see tehniline külg möödaläinud aastal wist kaunis rahuloldawalt wälja töötatud, nii et sellest küljest eelnõu arwatawasti enam suurt tööd ei nõua. Komisjonil jääb ainult seda põhimõttelist küsimust kaaluda, kas see eelnõu käesolewal aastal üldse tarwilik on wõi ei. Asi on aga igatahes väga kiire. Enne 1. maid peab seadus wälja kuulutatud olema ja nimelt kaunis warakult enne 1. maid, et „Riigi Teataja“ jõuaks kohtade peale laiali minna. Kui komisjonile seitsmepäewane tähtaeg määrata, siis tuleks see eelnõu tulewal reedel komisjonist wälja ja alles ületulewal teisipäewal wõiks Riigikogus arutusele tulla. Kui aga wiiepäewane tähtaeg määrata, siis wõiks eelnõu juba tulewal reedel päewakorras olla. Mina arwan, et wiiepäewasest tähtajast peaks küllalt olema põhimõtteliste küsimuste kohta seisukoha wõtmiseks. Arwan, et minu poolt tehtud ettepanek küllalt põhjendatud on ja soowitan teda vastu wõtta.

Juhataja **J. Kukk:** Riigikogu liikme Rei poolt on ettepanek tehtud komisjonile wiiepäewalist tähtaega määrata. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on ettepanek vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

18. Seadus täienduste kohta pärandusmaksu seaduses — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jõeäär:** Käesolewa seaduse § 1 sai esimesel lugemisel vastu wõetud ja II lugemisel uuesti komisjoni tagasi antud. (W. Linnamägi (kristl.): Ei ole vastu wõetud!) See seadus on I lugemisel vastu wõetud ja alles II lugemisel härra Linnamägi poolt ettepanek tehtud, kes seda nüüd arwatawasti unustanud, seadust uuesti rahaasjanduse komisjoni anda. Toodi ette, et § 1 ettenähtud hindade tõstmine ei wasta tegelikkudele hindadele ja teiseks olla ka tabel, mis maahindamiseks kokku on seatud, ebaõige, nimelt ei olla tabel maawäärtuse järele õiglaselt kokku seatud. Rahaasjanduse komisjon arutas seda küsimust läbi kõige pealt koefitsientide suhtes, mis

seaduse § 1 ettenähtud hindamiste ümberarwamise aluseks on wõetud, kas need õiged on wõi mitte ja leidis siin juures, et need hindamiste kohta, mis 1919 a. ja 1920 a. tehtud, peaaegu täiesti kokku käiwad Inglis naelakursiga, kuna aga esimeses osas, nimelt hindamistes, mis Wene rublades on tehtud, see koefitsient madalam on, kui tegelikud hinnad. Leiti, et see koefitsient õieti tuleks 150 kordseks tõsta, aga mitte 100 kordseks. Komisjon asus siiski seisukohale, et sarnane 150 kordne suurendamine mitte soowitaw ei ole, sellepärast et tegelikult maahinnad wäliswaluutaga wõrreldes igakord kokkukõlas ei ole, et nendes hindades praegugi weel kõikumist on märgata, et nad mõnikord kallimad, mõnikord odawamad on. Selle tõttu oli ka walitsus esitanud 100 kordse kõrgenduse. Mis nüüd puutub maahindade tabelisse, siis leidis siin rahaasjanduse komisjon, et tõepoolest väga wõimalik wõib olla, et käesolew tabel üksikutes kohtades täiesti õiglane ei ole. Kuid siis, kui täiesti uus tabel oleks wälja töötatud, oleks tulnud neid hindamisi kõigis osades suurendada, kuna wähendamist mitte kusagil ette wõtta ei oleks wõinud. Komisjon wõrdles talukohtade praegust hinda tiinude arwu järele seadusliste hindamistega ja leidis, et need mõnes osas palju madalamad, ligi kolm korda madalamad on. Teie teate, härrad Riigikogu liikmed, ise väga hästi, et need hindamised ei ole wõetud turuhindade järele, waid need on odawamad, sest wõeti keskmine hind. See oli keskmine hind, kus arwesse wõeti niihästi heina- ja karjamaad, kui põllumaad. Näituseks, Läänemaal esimeses raioonis oli hindamine 35 rubla tiinu pealt, aga keegi inimene, kes maad osta soowis, selle keskmise hinnaga maad kuskilt osta ei saanud. See hind oli omal ajal aluseks wõetud, et mitte kellegile ülekohut teha, see oli igatahes hind, mille vastu keegi ei protesteerinud. See hind on ka siin tabelis aluseks wõetud, need on needsamad weneaegsed hindamised, mis nüüd kursile wastawalt ümber hinnatud on. Komisjonis tähendas rahaministeeriumi esitaja, et see seaduseelnõu ajutist iseloomu kannab ja et rahaministeeriumil uus pärandusmaksu eelnõu teoksil on, kus hindamiste aluseks juba täiesti teistsugused normid wõetakse, kui weneaegsed maatabelid. Uue seaduse läbi saaksid hindamised enam-wähem ühtlustatud. Kuna see käesolew seadus tegelikult

ainult käesolewa aasta peale maksuma pannakse, siis mõjub tema vähem parandusmaksu, kui krepostimaksu võtmise peale, sest tegelikult kestab meil paranduse õigustes kinnitamine umbes aasta ehk pooteist aasiat, kuna parandusmaks alles peale kinnitamist nõutakse. Nii ei suurene selle seaduse maksmapanemise läbi meie parandusmaksust loodetaw tuli veel käesolewal aastal mitte ja eelarwe-komisjon vähendas sellele wastawalt seda tulude osa, mis parandusmaksu kohta käib, 10 miljoni pealt $1\frac{1}{2}$ miljoni peale. See seadus mõjuks aga selle tõttu, et needsamad seaduslised hinnad ka ostu-müügi lepingute juures aluseks võetakse, krepostimaksust saada wassetuleku peale. Asjaolu, et siin esimesel lugemisel see paragrahw veel komisjoni tagasi anti, on eelarwe-komisjoni sundinud krepostimaksust ettenähtud sissetuleku summat 25 miljoni wõrra vähendada. See on eelnõu komisjoni tagasiandmise tegelik tagajärg. Rahaasjanduse komisjon ei leidnud võimalikuks hindade tabelit muuta, sest et selles ettenähtud hinnad odavamad, kui nad tegelikus elus tõepoolest on. Sellest seisukohast wälja minnes ei saa praegu seda tabelit muuta ja sellepärast rahaasjanduse komisjon teeb Riigikogule ettepaneku § 1 vastu wõtta samasugusel kujul, nagu ta walitsuse poolt ette pandud ja komisjoni poolt esimesel korral Riigikogule esitatud oli. Pean tähendama, et alamkomisjonis, kus seda küsimust arutati, olid esitatud muuseas ka põllumehed ja rahaasjanduse komisjonis ühegi rühma esitaja mingsuguseid ettepanekuid selle seaduse parandamiseks ega täiendamiseks ei teinud.

W. Pezold (saks.): Teen ettepaneku seda seaduseelnõu üleüldisesse komisjoni anda ja põhjendan seda ettepanekut sellega, et see seaduseelnõu juriidiliselt mitte küllalt läbi waadatud ei ole, iseäranis § 3, mis ette näeb, et sellel seadusel tagasimõjuw jõud on, mida meie mitte kuidagi ei wõi õigeks tunnistada. Ja üldse on see seadus nii suure tähtsusega, et tema juriidilist külge tuleks tingimata veel kord üleüldises komisjonis läbi waadata.

W. Linnamägi (kristl.): Nõnda on siis nüüd see seaduseelnõu parandusmaksu seaduse muudatuste ja täienduste kohta muutmata kujul tagasi antud Riigikogule selle peale waatamata, et ma mi-

nawal korral näitasin ära selle seaduse puudused. Sisuisest pean toonitama, et see seadus on sel kujul täiesti wastuwõtmata. Sellepärast et ei ole kindlaks tehtud, et warandused meie riigis oieks tõesti sajakordseks tõusnud. Minu arwamise järele ei ole see mitte millegagi kindlaks tehtud. waid ümberpöörduvalt on warandusi, mis on tõusnud sajakordselt, mõned isegi rohkem, aga üldiselt ei ole warandused tõusnud ei linnas ega maal nii palju. Ainult siis, kui oieks kindlaks tehtud, et kõik warandused oleks sajakordselt tõusnud, ainult siis oieks sellel seadusel õigusline põhi. Praegu tal aga seda mitte ei ole. Juba härra Pezold tõi selle kohta näitusi. Mina tooksin ka ühe näituse: tean Tallinnas ühte maja, mis sai ostetud 1914 aastal ja mis maksis siis 45.000 rubla. Nüüd peaks selle maja wäärtus olema, kui ta sajakordseks oieks tõusnud $4\frac{1}{2}$ miljoni. Ütleme nüüd, et selle majaperemehe pärijad ei ole mitte esimeses liinis pärijad, waid teises, nii nagu see seaduses on ette nähtud, siis peawad nemad parandusmaksu maksuma 20% waranduse wäärtusest. Waranduse wäärtus on $4\frac{1}{2}$ miljoni, sellega peaks waranduse pärijad parandusmaksu maksuma 900.000 marka. Peale selle veel krepostiposlini 6% normis, see teeks wälja 270.000 marka. Nii, et kokku paranduse wastuwõtjad peaks selle paranduse pealt maksuma 1.170.000 marka. Peale selle veel muud kulud. Nüüd aga pakutakse selle maja eest mitte $4\frac{1}{2}$ miljoni, waid kõigest $1\frac{1}{2}$ miljoni, see on praegune turuhind. Ja nüüd, kui need pärijad tahaks seda parandust vastu wõtta, siis peawad nad tema ennem ära müüma, et seda parandusmaksu maksta ja siis ei jää neile toepoolest mitte midagi järele, sest kõik see waranduse wäärtus läheb parandusmaksu maksmiseks ära. Nii, et meie seadus ei eita mitte paranduse õigust, kuid tegelikult on sarnase parandusmaksu seadusega parandusõigus tühjaks tehtud. See on lähemate sugulaste kohta. Kui aga kaugemalt sugulased wõtta, siis on selle seaduse järele maksunorm veel kõrgem, kunni 50%, nii et niisugused pärijad peawad warandust vastu wõttes parandusmaksu ära makstes omalt poolt juurde maksuma. Ma wõin ka ühe teise näituse tuua. On talukoht, mis enne sõda maksis 6 tuhat rubla, tema praegune hind on umbes 350 tuhat marka. Selle talukoha pärijad peaksid maksuma parandusmaksu 36.000 marka, sinna juurde veel kreposti-

poslini 36.000 marka, kokku terwelt 72.000 marka. Ütleme sellel kohal on wiis pärijat, kes teda kui pärandust isekeskis jagama peaksid. Harilikult jääb maal wanem poeg peremeheks ja maksab oma õdedele-wendadele nende osaks tulewad pärandusosad wälja. Praegusel korral tuleks algajal peremehel neljale isikule nende pärandusosa wälja maksta. Koha wäärtuse järele teeks see iga ühe peale 70.000 marka, nii et temal ülepea 280.000 marka ja siis weel 72.000 marka pärandusmaksu, kokku 352.000 marka wälja tuleks maksta, s. o. rohkem kui koht wäärt on. Tagajärg on see, et tema ei wõi pärandust wastu wõtta ja koht läheb wõõraste kätte.

Kõik see näitab, et ei wõi seadusi maksma panna, mis kabineti seinte wahel on loodud ja tegeliku eluga sugugi kokku ei käi. Ka ei ole mitte wõimalik seaduse aluseks wõtta meie kursi alanemist wõi tõusmist, waid tegelikku hinda. Tegelikult ei ole liikumata waranduste hinnad mitte 100 kordselt tõusnud. (W a h e l h ü ü d e d.) Jah, mõnel juhtumisel on ta küll enamgi tõusnud, näituseks riigikontrolli majaostmise puhul, kuid teiste majade hinnad on ümmarguselt wõttes ainult 30 kordseks tõusnud, niisama ei ole ka talukohtade hinnad 100 kordseks kaswanud. Nii et juba selles mõttes ei ole see seaduseelnõu õigluse põhimõttega kokkõlas.

Aruandja poolt tähendati siin, et endine maahind, tiinuhind ei olnud mitte wastaw maa tõsisele wäärtusele ja see on ka jaolt õige. Endine maahindamine oli 25—70 rubla tiinu eest, nüüd on aga wõetud kõige odawam 3.500 marka ja kõige kallim 10.000 marka tiinu eest. See on aga juba enam kui 100 kordselt wõetud endine hind, näituseks 70 rubla pealt 10.000 marga peale üle minna. Kuid pärandusmaksu määramise juures ei ole mitte tähtis maawäärtuse kindlakstege mine üks, waid seal wõetakse arwesse see hind, mis kõige kõrgem on: on ostuhind kõrgem kui tiinuhind, siis saab tema maksu aluseks, on aga wastupidi, — siis saab maksu aluseks wiimane. Siis edasi ei olnud tiinuhinna äramääramine mitte ühtlane igas maakonnas, mõnes kohas oli kõrgem, teises kohas jälle madalam: Saaremaal näituseks 25—40 rubla, mannermaal aga kunni 75 rubla tiinu pealt. Niisugune hindade wahe maakondades ei ole praegu mitte tegelikule elule wastaw.

Ma tahaks weel seda ütelda, et ülepea kõikide maksude määramise juures peab ettewaatlik olema ja ei pea mitte sarnaseid maksusid peale panema, mis rahwa õiglustundele ei wasta, ehk mis nende maksuwõimest üle käiwad. Finansteadlased ütlewad, et ühtegi maksu, olgu missugust tahes, ei tohi mitte korruga rohkem kui 25% wõrra tõsta. Meil aga wõetakse korruga 100, 120—250 kordne maks. Selle asemel, et maksu 25% wõrra tõsta, tõstetakse ta korruga 250 kordseks. See on aga juba liig ja kui meie ka selle seaduse maksma paneksime, siis ei annaks ta tegelikult mingisuguseid tagajärgi, wõib ainult rahwa seas pahameelt äratada, riigi majapidamisele ei ole ta ka mitte kasulik, sest et ta midagi sisse ei too. Sel põhjusel ühinen ma täiesti härra Pezold'i ettepanekuga — seda seaduseelnõu üleüldisesse komisjoni anda põhjalikumaks läbiwaatamiseks ja ümbertõtamiseks.

Chr. Arro (põl.): Komisjoni aruandja tähendas, et rahaasjanduse komisjonis olid ju ka põllumeeste esitajad ja nemad ei rääkinud mitte selle seaduse wastu, tähendab olid täiesti selle seaduseelnõuga päri. See ei wasta aga mitte tõele. Mina, kui rahaasjanduse komisjoni liige, juhtisin komisjonis tähelpanu selle peale, et see seaduseelnõu ühest küljest väga puudulik on, nimelt, et hindamise aluseks on wõetud tiinumõõt, mis mitte õiglane ei ole. Tiinumõõd ei ütle põllumajapidamises mitte midagi ära. Ühe ja sama summa eest wõime ühes kohas osta 20 tiinu maad ja teises kohas ainult $\frac{1}{2}$ tiinu, sest hind oleneb ju maa wäärtusest. Rahaasjanduse komisjonis tõstsin küsimuse üles, kas ei oleks wõimalik õiglasemat alust hindamiseks wõtta, näituseks Lõuna-Eesti puhaskasu rubla, mis wõrdlemisi wastuwõetawam maksualus oleks, kui tiin. Põhja-Eesti adrasajandikka ma ei tunne, räägitakse, et nad ülekohtusamad olla kui Lõuna-Eesti puhaskasu rublad. See wõib ju wõimalik olla, kuid üldiselt wõttes, peab tunnistama, et tiinu hindamise aluseks wõtta kuidagi ei saa. Selle seletuse peale watas rahaministeeriumi esitaja, et tema selle seletusega täitsa päri on, kuid praegune seadus kandwat ajutist iseloomu ja et teda waja wõimalikult ruttu maksma panna. Peab leppima selle pahega, et maksualuseks wõetakse tiin. Põhja-Eesti maaolusid ma hästi ei tunne, kuid Lõuna-

Eestis on tiinumäär küll täiesti wastuwõtmatu. Rahaministeeriumi esitaja andis lootust, et lähemal ajal maksuma pannakse uus rohkem õiglasemale alusele rajatud pärandusmaksu seadus. Mis pärandusmaksu tõstmise protsendisse puutub, siis tähendati siin, et see mitte kõrge ei olla. Ka mina arwan seda, leian aga, et kui teda tõstetakse, siis peab seda nii tegema, et tema tõstmisega kellegile ülekohut ei sünniks. Meie põllumehed, ei ole mitte selle maksu tõstmise wastu, waid maksu aluse wastu, milleks tiinumõõt wõetud. Jääme lootma, et uus täielikum seadus warsti wälja antakse, milles kõikide luwid õiglasemalt kaitstud oleksid.

A. Kerem (rhw.): Austatud rahwaesitajad! Läänudkordsel arutusel tähendasin juba, et selles seaduses maksu aluseks kindel üksus peaks wõetama, tiin ei ütle iseenesest midagi. Rahaasjanduse komisjoni aruandja seletas, et seadus kiire iseloomuga ja selle tõttu aega ei jätkunud tema põhjalikumaks ja üksikajalisemaks wäljatöötamiseks. Mina usun aga, et hea tahtmise juures nii mõndagi oleks kätte saadud, oleks ehk leitud üksus, mis mitu korda õiglasema maa wäärtuse oleks ära määranud. Eelkõneleja tähendas siin juba, et õiglasem maksu alus oleks Lõuna-Eesti puhaskasu rubla ja minule paistawad Põhja-Eesti sajanäidudki õiglasemad olewat, kui selles seaduses aluseks wõetud tiin. Kuid kui meie selle seaduse uuesti komisjoni tagasi anname, siis lükkame asja otsustamise jällegi kaua aja peale edasi, mis soowitaw wahest pole ja sellepärast tuleks siin hoopis teist teed käia. Ma tahaks nimelt seda järgmiselt põhjendada, kuigi maksu määramise alus õiglane ei ole, on siiski wõimalik maksu määrata, kui maksu määr mitte maksimaalne ei ole wõetud; siis ei käi ta kellegile üle jõu, olgugi, et mõni õige kergelt läbi saab. Mina arwan, et käesolew seadus wastuwõetaw oleks, kui maksumäär suurendatud saaks mitte 100 waid 50 korda. (P a h e m a l t p o o l t : E k s T e i e ü t l e o t s e k o h e 10 k o r d a !) Ah soo, Teie teete ettepaneku 10 korda suurendada. (N a e r). Ainult sel juhtumisel, kui maksumäärat wähen-dada, wõime kindlad olla, et see seadus tegelikus elus wõib püsima jääda. Kui aga ikkagi tahetakse jääda maksimaal määrade juurde hindamisel, siis on see ühele jaole, wõib olla, küll wastuwõetaw, teisele aga mitte. Wõtame Wõrumaa

olud. Kui meie ka seal nende kruusamägede ja soode eest samasuguse maksumäära määrame, kui Lõuna-Eesti mustamulla maal, s. o. 7.500 marka tiinu eest, siis paljud pärijad, tõtt ütelda, mitte midagi ei päri. Sellepärast teen ettepaneku maksumäära tõsta mitte 100-kordseks, waid 50. kordseks, kui maksu määramisel tiinude alusele jääda tahetakse.

Juhataja J. Kukk: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jõeäär: Riigikogu liikmed Pezold ja Linnamägi tegid ettepaneku seda seadust anda üleüldisesse komisjoni, sest temas olla juriidilised puudused. Üleüldine komisjon, kus liikmed pea kõik juristid, töötaks selle seaduse siis uuesti wälja. Põhjuseks toodi ette esiteks rkl. Pezold'i poolt, et seadusel olla tagasimõjuw jõud. Pean tähendama, et rahaasjanduse komisjon walitsuse ettepanekut just selles mõttes parandada, sest walitsuse poolt ettepanud kujul oleks temal wõinud tagasimõjuw jõud olla. Rahaasjanduse komisjon leidis, et kunni praeguse pärandusmaksu maksma hakkamiseni 8. mail 1920 a. pärandusi maksustati hoopis teistsugustel alustel ja suur hulk nendest ei käinudki maksu alla, näituseks talukohad maal. Rahaasjanduse komisjon leidis, et pärandusmaksu hakata wõtma kõikidelt pärandustelt, kus pärijad alles kohtu poolt päranduse õigustesse kinnitamata, õiglane ei ole, kuid arwas siiski, et pärandusmaksu täienduste seadust wõiks maksuma panna nende päranduste kohta, mis awanenud pärast 8. mail 1920 a., kui pärijad alles kohtu poolt kinnitamata. See ei oleks mingisugune tagantjärele maksustamine ega ka uute maksunormide kindlaksmääramine, waid seaduslikkude hindamiste kokkukõlase wiimine päranduste tegeliku wäärtusega praeguse margakursi järele. 8. mail 1920 a., kui uus pärandusmaksu seadus maksuma pandi, siis olid meil hinnad teistsugused kui praegu, ning kui päranduse saaja oleks sel ajal, kui raha palju kallim oli, pärandusmaksu ära tasunud, siis oleks see temalt tegelikult suuremat waranduslist ohwrit nõudnud, kui nüüd, kus rahakurs palju odawam. Nii, et sellel seadusel pole mingit tagasimõjuwat jõudu, waid ta reguleerib ainult kursi wahet. Pärandusmaksust sissetulek on meil ju nii wäike olnud, et seda nime-tadagi ei maksa, kõigest 900.000 marka. (E. Liiwak (põl.): H a k a k e o m a -

nikka maha suretama, et rohkem parandusmaksu saaks!) Seda ei ole tarwis, iga inimene sureb oma aja pärast ja ega omanikud ka igawesti ei ela. Oigugi, et parandusmaksu normid meil sugugi wäikesed ei ole, tulewad selle peale waatamata seda maksu naeruwäärt wäikesed summad sisse. Minge krepostijaoskondadesse ja waadake järele, missuguste hindadega meil liikumata warandused seal müüdüd on, teie leiate, et kui uskuda lepingutegijaid, et miljoniisi warandusi naeruwäärt madalate hindadega müüdüd, see on selle tõttu, et inimesed krepostimaksust pääsemiseks odawama hinna üles andsid, kui nemad müügi juures tõepoolest kokku leppisid. Samuti on ka mööda põigeldud parandusmaksust, sest et seaduslikud hindamised turuhindadest kümme korda odawamad on. Oiget krepostimaksu saadi ainult majadest ja warandustest, mida riik omandas, sest seal ei olnud wõimalik tõeiikku ostusummat warjata. Teiseks waidles härra Pezold punkt 4 wastu, sest seal olla ette nähtud ainult sarnaste wõlgade mahaarwamine, mis kaks aastat enne kinkimist tehtud. Ma tähendan, et meil seadus alles 11 lugemisel on ja need seletused, mis siin täna anti, ei käi mitte ainult § 1 kohta, waid kogu seaduse kohta. Wastawad parandused ja muudatused tuleksid siis teha, kui sellekohased paragrahwid arutusele tulewad. Mis puutub eraldi punkt 4-dasse, siis on see punkt juriidiliselt täiesti põhjendatud. See punkt on selleks sees, et mingisuguste fiktiivsete obligatsioonidega parandusmaksust kõrwale ei põigeldaks. Mis puutub kaheaastasesse tähtajasse, siis on see teatawal wiisil maitse asi, wõib ju ka ses suhtes teisi ettepanekuid teha. Edasi toonitab härra Pezold, et seaduses pole ette nähtud parandusmaksu pikendamise wõimalust. § 23 on pikendamine ette nähtud. Peab aga weel tähendada härra Pezold'i wäite peale, et waesed parandusmaksu maksta ei suuda, kui tähtaega pikendada, siis olgu öeldud, et waestel õieti parandusmaksu maksta ei tulegi; parandusmaks wõetakse peajasjalikult mobiilide pealt, kuna suurem-jagu liikuwaid warandusi sellest wabad on. Pealegi on § 23 pikendamise wõimalus ette nähtud. Nii härra Linnamägi ettepanek paragrahwi komisjoni tagasi anda kui ka härra Pezold'i ettepanek terwet seadust üleüldisesse komisjoni anda, olid selleks sihitud, et seaduse maksmapanemist edasi

lükata. Kui see ettepanek wastu saaks wõetud, siis oleks selle tagajärg, et meie peale 25 miljoni, mis eelarwest juba maha kustutati, weel suure osa krepostimaksuna ettenähtud sissetulekust wälja peaksime jätma ja ma pean ütlema, et mida kauem meie seda seadust wiiwitame, seda suuremad summad meil kaduma lähewad. Protsendi suuruse kohta tahtsin weel tähendada, et 6% sugugi kõrge ei ole, sest peab tähendama, et see ainukene maks meil on waranduste ülemineku pealt, kuna teistes maades sellele lisaks tulewad weel waranduste juurdekaswu ja muud maksud, mis mõnes kohas isegi 50% ulatawad. Meil niisuguseid maksusid sugugi ei ole, nii et siin müüd just iseäralist koormat karta ei ole, isegi siis, kui käesolewas seaduses ettenähtud muudatused maksma saaks pandud. Edasi waieldi ka sisuliselt selle seaduseelnõu wastu. Härra Linnamägi toonitas, et need maksumäärad, mis siin olid ette toodud, tegelikkude turuhindadega mitte kokkukõlas ei ole. Ma pean siin juures tähendama, et ei ole kawatsetud sajakordseks tõsta tegelikka turuhindasid, mis rahuajal makswad olid, waid need on seaduslised hindamised, mis siin sajakordseks tõstetakse ja selle tõttu, et need tegelikkudest hindadest palju madalamad olid, ei wõi siin juttu olla sellest, et asja endine wäärtus sajakordseks on tõstetud. Siin on ainult seaduslistest hindamistest jutt. Samuti tõi härra Linnamägi ette, et weneaegsed tiinuhindamised ei olla mitte sajakordseks tõstetud, waid palju rohkem. Siin härra Linnamägi eksib ka. Wene parandusmaksu seadusele juurdelisatud maahindade tabelis on tiinuhinna maksimum Eestimaal 100 rubla, 1914 a. wäljanne. (W. L i n n a m ä g i (kristl.): 1913 a. w ä l j a n d e s o n n i i!) 1914 aastal sai seda seadust muudetud ja Eestimaal maksimumi 100 rublani tõstetud ja kui meie selle arwu sajakordseks teeme, siis saame 10.000 marka. Nii et selles asjas on ka härra Linnamägi eksinud. Mis puutub sellesse, et neid hindamisi mitte 100. kordseks waid 50. kordseks Eesti markades ümber arwata, mis enne 1918 aastat Wene rublades tehtud, siis pean tähendama, et nii alamkomisjonis kui ka rahasjanduse komisjonis arutati see küsimus põhjalikult läbi ja leiti, et sarnane hindamine praeguste turuhindadega kuidagi wiisi kokkukõlas ei seisa, kui aga warandusi hinnata alla nende tegelikkude wäärtust, siis parandusmaks ei annaks

mitte seda, mis ta andma peaks, sellepärast komisjoni nimel ei saa mina selle ettepanekuga ühineda, samuti ka mitte selle ettepanekuga, et see seaduseelnõu uuesti läbiwaatamiseks üleüldisesse komisjoni antaks.

Juhataja J. Kukk: Ettepanekutega aruandja ei ühine, sellepärast asun hääletamisele. Kõige pealt tuleb hääletamisele rkl. Pezold'i ettepanek — anda see seaduseelnõu üleüldisesse komisjoni. (Hääletatakse.) Ettepanek on 34 häälega 20 vastu vastu võetud. Teised ettepanekud langewad ära.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

19. Amnestia-seadus. Selle kohta tuleb kõige pealt otsustada, kas teda täna arutamisele võtta või komisjoni anda. Sõna on arutamise korra kohta rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Amnestia-küsimus oli juba läinud aastal Riigikogus kõne all ja siis tunnistati laialine poliitiline amnestia tarwilikuks ja tehti komisjonile ülesandeks sellekohane eelnõu esitada. Tähendab Riigikogu on juba põhimõtteliselt amnestia vajadust tunnistanud. Sellest saadik on aga aasta mööda läinud, komisjon ei ole mitte uue amnestiaseaduse eelnõuga esinenud. Nähtawasti ei saa tema selle ülesandega toime, wõi ei taha tema neid ülesandeid täita. Ja kui seda arwesse wõtta ja teiselt poolt ka silmas pidada, et amnestiaküsimus on märksa põnewamaks läinud, siis leian ma, et ei ole mingisugust tarwet seda eelnõu komisjoni anda, sest komisjon on oma sennise tegewusega näidanud, et tema seda ülesannet, mis tema peale pandi, täita ei taha ja sellepärast teen ettepaneku selle eelnõu esimesele lugemisele asuda, mis meie poolt on esitatud.

Juhataja J. Kukk: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Birk'il.

A. Birk (rhw.): Amnestiakomisjoni liikmed on ka Riigikogu waheajal töötanud ja on ka selgeks tehtud, missugune umbes wõiks see amnestiaseaduse eelnõu olla, mis teatawat wastutulekut wõiks leida Riigikogu rühmade poolt. Lõpulikult ei saanud seda mitte vastu wõtta, kuna wiimasel komisjoni istumisel selgus, et Wabariigi Walitsuse poolt ka nii-

sugune projekt ei olewat wastuwõetaw. Rühmade esitajad wõtsid enesele aega, et oma seisukohta Wabariigi Walitsuse seisukoha awaldamise puhul weel kord selgitada ja see selgitamine on juba nädal aega kestnud. Tuuewal nädalal kawatsetakse amnestiakomisjon kokku kutsuda, kus selgub, kas see projekt, mis seal wiimast korda arutusel oli, läbi läheb wõi mitte. Ma ei tahtnud mitte sellest kõneleda, kas on wõimalik käesolewat eelnõu läbi wiia wõi mitte, waid ma tahtsin neid faktilisi märkusi asja selgitamiseks teha. Ma ei ole aga mitte selle wastu, et praegu eelnõu arutama hakataks.

Juhataja J. Kukk: Rkl. härra Piiskar'i poolt on ettepanek tehtud seda seaduseelnõu kohe esimesele lugemisele wõtta. (Hääletatakse.) Enamus on vastu. Sellega on see ettepanek tagasilükatud. (Hüüe: Amnestiakomisjoni anda!) On ettepanek tehtud seaduseelnõu amnestiakomisjoni anda. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on poolt, sellega on otsustatud seaduseelnõu amnestiakomisjoni anda.

J. Piiskar (is.): Komisjon ei ole terve aasta kestes seaduseelnõuga esinenud, kuigi siin rkl. härra Birk tähendas, et seda küsimust siiski on arutatud, ei ole mingit garantiid, et see arutamine jälle wõib olla aastaid edasi kestab. Sellepärast teen ettepaneku komisjonile määrata eelnõu läbiwaatamiseks 7-päewane tähtaeg. Kui komisjonis eeltööd on tehtud, siis ma arwan, et ta selle seaduseelnõuga nädala jooksul hakkama saab. Nii näituseks, määrati ühe teise seaduse puhul, mis ka tähtajaline seadus oli, komisjonile 5. päewane tähtaeg, sel põhjusel, et seadus on tehniliselt juba välja töötatud. Siin on ka läbitöötatud ettepanek. Komisjonil on enesel juba aastane töö seljataga, sellepärast peaks wõimalik olema sellega nädala kestel walimis saada.

Juhataja J. Kukk: Ettepanek on tehtud, et määrata amnestiakomisjonile selle seaduse läbiwaatamiseks tähtaeg. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on vastu. Sellega on otsustatud amnestiakomisjonile mitte tähtaega määrata.

Järgmine päewakorra-punkt on riigi 1922 a. eelarwe. Sõna korra kohta on rkl. Linnamägi'l.

W. Linnamägi (kristl.): Ma teen ettepaneku waheaega määrata. (Hüüded pahemalt poolt: Lõpetada!)

Juhataja J. Kukk: On tehtud kaks ettepanekut: 1) waheaega määrata, 2) lõpetada. Ma panen hääletamisele ettepaneku koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Enamus on vastu. Sellega on otsustatud koosolekut jätkata. Panen hääletamisele ettepaneku waheaega määrata. (Hääletatakse.) Enamus on poolt.

Kuulutan 15 minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.35 min.

Peale waheaja algab koosolek kell 7.50 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Kukk.**

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman.**

Juhataja J. Kukk: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

20. Riigi 1922 a. eelarwe — I lugemisel. **M. Martna** (sd.):

Austatud Riigikogu liikmed! Meie praegusel eelarwel on oma wäike ajalugu. Riigikogu wõttis ta arutamisele, ilma et selle juures üldiseid läbirääkimisi oleks peetud. Ta nimetas 51 Riigikogu liiget alamkomisjonidesse, kes selle eelarwe kallal üle kahe kuu tööd teinud on. Nimetati 10 alamkomisjoni, kes üle kahekuulise tööga niikaugele on jõudnud, et Riigikogu uuesti eelarwe juurde asuda wõib. Seegi samm ei olnud mitte niisugune, nagu ta oleks olema pidanud. Alles esmaspäewal, sel nädalal, kui ma ei eksi, oli wiimane eelarwe-komisjoni koosolek, kus otsustati „kiires korras“, nagu meil wiisiks öelda, üldisele arutamisele minna. Eile kuulsime meie eelarwe-komisjoni eesistuja Riigikogu esimehe härra Kukk'e seletust, eelarwe-komisjoni aruandja seletust. Teistes parlamentides on wiisiks seda seletust trükitult parlamendi liigetele kätte saata, et wõimalus oleks end selle seletuskirjaga tutvustada ja komisjoni poolt enam-wähem muudetud eelarwet tundma õppida. Meil läks see, nagu tähendatud, wäga kiires korras ja eile ei leidnud keegi tarwilikuks waheaega soowida, et ennast nende andmetega lähemalt tutvustada, mis komisjoni

aruandja ette kandis. Riigikogu liikmed said sel aastal nõndasama halwasti masindatult, mitte trükitult, eelarwe, nagu minewal aastalgi ja natukene rohkem wõisid selle eelarwe materjaali sisse süwenenud olla need Riigikogu liikmed, kes alamkomisjonides töötasid ja kellel wõimalik oli komisjoni koosolekutest osa wõtta; aga et parlament riigi eelarwega kuidagi wiisi trükitööde peale üle läheks, seda ei ole meie siimaani mitte suutnud teha. Mõnes teises asjas oleme meie lahtisema käega. Ma nägin sõjaministeeriumis üht trükitud lehte, mida minu arwates mitte üle 10 eksemplaari tarwis ei wõinud olla. See oli teataw eeskiri wõi määrus sõjawäe trükikoja kohta. Ma küsisin, et miks sarnane asi trükitud on, kuna teda oleks wõinud masinal mõnes eksemplaaris ära kirjutada, oleks odavam tulnud. Wabanduseks öeldi, et seda nüüd enam ei tehta, sest niisugused asjad käida nüüd komisjonist läbi ja komisjon ei luba trükitöid nii raisata. Mis muidu eelarwe sisu tutvustamiseks puutub, siis peab ütleva, et need 49 Riigikogu liiget, kes mitte komisjonide liikmed ei olnud, wõisid end tutvustada ainult selle läbi, mis neile halwasti masindatult kätte toodi. Ma pean alla kriipsutama seda, et meie ajakirjandus püüdis komisjonide tööd jälgida ja tõi sel alal wahetewahel sõnumid, nagu see temal õnnestas. Nagu Riigikogu iseenesel eelarwe wastuwõtmisega jalad alt ära löi sellega, et ta üldised läbirääkimised sündsäl silmapilgul pidamata jättis, nõnda löi ka eelarwe-komisjon enesel jalad alt ära sellega, et ta mitte ajakirjanduse esitajaid komisjonide koosolekutest osa ei lasknud wõtta. Selle läbi oli ajakirjandus sunnitud sõnumid uste tagant korjama; ta oli sunnitud neid wiletsaid protokolle tarwitama, mis seal kirjutati. Ma ei taha sellega mitte protokollide kirjutajaid haawata. Need protokollid kirjutati just niisama hästi, nagu need muidu põllumeeste seltside koosolekutel kirjutatakse. Ma tahan sellega ütelda, et meie komisjonide koosolekutel mitte kiirkirjutajaid ei olnud, kuna neid seal wäga tarwis oleks olnud. Ma püüdsin nendest protokollidest mõnda jälgida, mida see ehk teine minister teatud asja kohta oli ütelnud ja waatasin ka seda, mis ma ise olin ütelnud. Ma leidsin, et need üteldud, mis mind huwitasid ja mis ma oleks tahtnud must walge peal kinninaelutatult näha, seal täiesti puudusid ja et minu enese awaldustest ainult

wähe üldiselt oli öeldud. Nõnda wõis meie ajakirjandus eelarwe suhtes ainult nende wiletsate protokollide ja teadete peale toetada, ja rahwale wäga tarwilik informatsioon oli nii wäga, wäga puudulik. Tulewikus peab eelarwe arutamisel tingimata teist teed käima. Eelarwet silus ja wiilis komisjonis pool parlamenti; wiimane istus kaks kuud selle kallal ja nüüd wiilib weel Riigikogu omakorda teda weel kuu aega, wõi kauem. See on wäga kallis ja kulukas ja Riigikogu peab nõu pidama ja teid leidma, kuidas see paremini ja odavamini wälja kujuneb. Austatud Riigikogu liikmed! Eelarwe on riigi üdikont, kust riigi poliitika ja teised sihid wälja peawad paistma. Ta peab olema nagu peegel, kust walitsuse poliitika sihid peawad wastu peegelduma.

Rahaminister oma sissejuhatawas kõnes möödaläinud aasta detsembrikuul waatas eelarwe peale niisuguse roosilise klaasi läbi, nagu armastaja isa oma laste peale waatab. Ei ole ka ime, sest rahaminister on eelarwega samasuguses ligidas wahekorras. Armastaja isa näeb waewalt oma laste juures puudusi. Nõndasama ei näe ka praegune ega ka endine rahaminister, härra Kukk, eelarwe juures puudusi. Meie kuulsime eile, et arundja, härra Kukk, oma kõne esimesel poolel kaunis roosilist klaasi tarwitas ja alles pärastpoole mustema wõttis. See on ju loomulik, sest temal on weel palju ühendusi ja mälestusi rahaministeeriumist. Ka härra Laidoner tõi oma kõnes eelarwe suhtes peaaegu ainult head ette ja ma usun, et kõik parempoolsed parteid on sellega täitsa päri ja leiawad, et kõik nii läheb, nagu määratud ratas. Meid sotsiaaldemokraate, huwitab eelarwe juures see, kuidamoodi need rahad kokku wõetakse, mida riiki walitsedes ära tarwitakse. Eelarwes on ette nähtud palju kulusid ja rahaminister peab katsuma, kuidas summasid kokku saada, millega kõiki neid kulusid saab katta. See on põhimõte... (A. A n d e r k o p p (töer.): Iga a waliku majapidamise põhimõte on sarnane!) Mina olen sellega täiesti ühel arwamisel. Kuid ma tahan siin alla kriipsutada, et „Waba Maas“ seisis praeguse walitsuse poliitika juhtnõörina mullu, et „kaudseid maksusid tuleb tuntawalt tõsta“ ja ma usun, et seda just „Waba Maa“ peatoimetaja, härra A n d e r k o p p kirjutas. (A. A n d e r k o p p (töer.): See ei ole mitte õige!) Wõib olla, et seda ka keegi teine kirjutas, kuid üks on õige, et see „Waba

Maas“ lugeda oli. Ka „Kajas“ kirjutati sellest, kuigi natukene nõrgemalt, (N a e r) ja nimelt: „Ka uus walitsus peab esioitsa katsuma kaudsete maksude läbi riigikassat toita. (W a h e l h ü ü e r a h a m i n i s t e r G. Westeli poolt.) Jah, härra Westel, tema olewat, ju erapooletu, kuna ta aga ministriks sai, pidi ta ennast ometi kohustama walitsewate erakondade poliitikat läbi wiima. Seda poliitikat on terve möödaläinud aasta aetud. Praegune eelarwe, mis käesolewa aasta tarbeks kokku on seatud ja üles märgitud, ei erine selles suhtes minewaaastast põrmugi. Kui meie minewaaastast eelarwet waatame, siis näeme otsekohe, et kaudseid maksusid tõsteti tuntawalt, wäga tuntawalt: tollide sissetulek on 2½ korda nõnda suur, kui eelarwes ette nähtud oli. Tollitariifi oli rahaministril ja kaubandusministril wõimalik „reguleerida“. Selleks muretsesid nad enestele sõnakuuleliku Riigikogu poolt „seaduslise aluse“, et tollitariifi nõnda reguleerida, kuidas see neile sünnis näis olewat. Ja see oli neile niiwiisi sünnis, et aasta lõpuks tollide kaudu 858 miljoni sisse tuli. Tollide kaudu on siis ligikaudu terve miljard sisse tulnud. Nagu näha on, käidakse algawal aastal niihästi ühelt kui ka teiselt poolt sedasama teed. Sel aastal oli walitsuse poolt vähem summa üles wõetud, eelarwe-komisjon on seda aga suurendanud ja ma arwan, kui tollitariif sedasama wiisi weereb, nagu ta minewal aastal weeres, siis jõuame aasta lõpuks wististe üle miljardi. Teie lubate mulle, austatud härrad, et ma maksude juures peatan. Nagu teate, algawad meie sissetulekud otsekoheste maksudega, see on tulumaksuga. Meie, s. o. sotsiaaldemokraadid, oleme igalpool otsekoheste maksude poolt. Ka meie siin oleme iga juhust selleks tarwitanud, et otsekohesteid maksusid nõuda. Minewal kewadel andis meie rühm Riigikogu juhatusel ühe kirja ära, kus meie palusime Riigikogule ettepanekut teha, et see omalt poolt walitsusele ette paneks mõnda otsekoheste maksude seadust wälja töötada. Meie nõudsimme nimelt, riigikassa halba seisukorda silmas pidades, ühekordset warandusemaksu wõi selle warandusemaksu seadust. Edasi nõudsimme waranduse juurdekaswu maksu seadust. Siis nõudsimme meie weel kapitaali ja pärandusmaksu seadust. Wiimase kohta oli täna siin kõne. Meie kuulsime, et see minewal aastal mitte ühte miljonit ei ole sisse toonud. Käesolewas eelarwes näeme, et selle kaudu loodetakse

umbes 1½ miljoni sisse wõtta. Walitsus oli 10 miljoni üles wõtnud, eelarwe-komisjon oli aga seda summat vähendanud. Meil kõneldi siin eile ja kõneldakse ka edaspidi otsekohestest ja kaudsetest maksudest, kuid need maksud, mis kõnelejad eile siin otsekohesteks maksudeks nimetasid, need ei ole minu arwates mitte kõik otsekoheks maksud. Minu ja sotsiaaldemokraatide üldise arwamise järele wõiwad otsekoheks maksud ainult need olla, mida maksumaksjad teiste peale edasi weeretada ei saa. Need peawad olema sissetuleku maksud, waranduse maksud, kapitaalset sissetulekut maksud ja teised niisugused, mis ennast edasi weeretada ei lase. Oma tulumaksu juures peatades tuleb mul meelde, et härra Kukk eile nimetas, meil olewat selles asjas edasi sammutud. Siin tähendati kuke-sammu, mis harilikult lühike on. Ma ei taha mitte seda sammu härra Kukk'e nimiga ühendusesse seada, aga ma tahan sellega rõhutada, et see suur eksitus on, kui meid tahetakse uskuma panna, et meie otsekohestes maksudes edasi oleme jõudnud. Meie ei ole mitte sammugi, mitte tolligi, mitte karwawäärtki edasi jõudnud. Ühtegi seadust ei ole juurde tulnud otsekoheste maksude suurendamise suhtes. Kui meie mineval aastal rohkem tulumaksu sisse wõtsime, siis tuli see sellest, et üks osa üleminewa aastast wõlga mineval aastal sisse tuli. Kui tänawu loodetakse rohkem saada, siis jälle sellepärast, et arwatakse kahe aasta wõlga sisse tulewat. Ma tähendan ja rõhutan weel kord seda, et mitte ühte ainust seadust ei ole juurde tulnud, mis otsekohesteid maksusid suurendaks. Nõnda siis ei ole edasisammumist mitte olnud. Need 14%, mis sisse on tulnud, põhjenesid wõlgujäänud sissetulekute peal. § 2 all on äri- ja tööstusmaksud — ka otsekoheks maksud — 140 miljoni marka ja weel kord punkt 3 all lisaärimeks ettevõtete pealt 25 miljoni marka. Wäga austatud härrad, mina neid maksusid mitte otsekohesteks maksudeks ei wõi pidada, neid wõib selles suhtes otsekohesteks maksudeks pidada, et teatawad isikud, kes selle maksu ära maksawad, teawad sel pilgul, et nad need maksud eneste produktidele, kaupadele kuludeks juurde arwawad, ja nõndasama tagasi wõtawad, nagu suhkru tolli. (A. A. N. d. e. r. k. o. p. p. (töer.): L i i k u m a t a w a r a n d u s e m a k s u g a o n s e e s a m a l u g u !) Teie ütlete wäga õieti, see on nii „osal“. Selle juurde tulen ma praegu.

Liikumata waranduse maks on § 3 järele 550.000 marka, mis linnadest ja alewitest sisse tuleb. On wäga arusaadaw, et praegusel ajal, kus üüriseadus majade pealt sissetulekut piirab, see summa wäikene on. Kui üüriseadust ei oleks, ei jääks ka see maks majaaniku kanda, waid ta rehkendaks selle üüriliste peale ümber. Sootuks teise loomuga on liikumata waranduse maks maal. Siin ei saa majaanik seda mitte oma müügiproduktidele juurde arwata, sest hinnad määrab ära turg. Siin on see neile enam ehk vähem tõesti maksuks, mida teistelt wälja pigistada ei saa ja sellepärast ka meile wastuwõetaw.

Maks wäärtpaberite pealt on 160.000 peale üles märgitud. Ma paluksin teid meeles pidada, et see maks wäga wäikene on.

Maks hoiusummade pealt on 2 miljoni. Ka see ei ole suur praegusel ajal, kus miljonitega ümber wisatakse. See maks peaks rohkem sisse tooma.

Obligatsiooni maksud toowad sisse 2.250.000 marka. Keegi eelkõnelejatest tähendas, et maks obligatsioonide pealt... (W. L i n n a m ä g i (kristl.): O n m a k s w a e s u s e p e a l t !) Kristlik ilmawaade teeb muidugi teistsuguseid wahesid ja Teie ei kuulu mitte ilmalikkude hulka. Kui obligatsioonide maks — maks wae-suse pealt on —, kõneles ju härra Pezold, et obligatsioonide maks olla kuulmata kõrge — siis Jumal teab, wõib olla on see kuskil mujal üles märgitud, siin leiduw summa on kuulmata wäike.

Maks arwete pealt on wäike 750.000 marka.

Katlamaksu on 2½ miljoni. Seda nimetatakse ka otsekoheks maksuks. Kelle wabrikul katel on, see maksab ka maksu, aga et ta katlaga tööd teeb, siis paneb ta selle maksu niisama oma produktidele juurde ja sellega ei ole see mitte enam otsekoheks maks. (W a h e l h ü ü e : A g a k o n k u r e n t s ?) Konkurentsiiga on lugu nii, et kõik wabrikud katlamaksu maksawad, järjekult ka ilma erandita seda maksu teiste kulude sekka wõiwad arwata ja produktide ostjalt tagasi saada.

§ 6 on tempelmaks, kohtu- ja kantseleimaksud. Need on maksud, mida otsekohesteks ega ka kaudseteks maksudeks wõtta ei saa. Need on maksud teatawate inimeste pealt, kes oma asju kohtutes peawad ajama. Need teewad 125 miljoni wälja. Kohtuposlin 5 miljoni. Kreposti-

poslin teeb wälja 50 miljoni. Seda wõib otsekoheseks maksuks pidada. Kantseleimaksusid on 7½ miljoni. Adwokaatide maks — 400.000 marka jne. Ma pean nende maksude iseloomu juures peatades toonitama, et meie kohtud wäga kallid riistad on. Nemat töötawad nõnda pikkamööda, nagu Issanda Jumala weskid, nad jahwatawad wäga peenikest püüi ja teewad aeglast tööd, just kui puuduks tuul. Kuuleme isegi niisuguseid juhtumisi, et inimesed eeluurimise all 8—12 kuud arestimajas kinni istuwad. Ma ei taha meie kohtunikulede etteheidet teha. Wõin heameelega laialist arwamist konstatereida, et meie kohtuid veel mitte üldiselt klassikohtuteks ei nimetata. (J. Piiskar (is.): Naeran Teie naiiwsuse üle.) Ma saan aru, et Teie naerate, Riigikogu liige Piiskar, ma igatahes olen otsekohene oma naiiwsuses. Olen kuulnud, nimelt adwokaatide poolt, et meie kohtud mitte alkäemaksu wõtmist ja teadlikku wäärmõistmist ei toimetata, wälja wõetud muidugi mõned harwad juhtumised. Ma ei ole kommunistide asju mitte iseäranis uurinud. (J. Piiskar (is.): Sellepärast, et need Teid ei huwita!) O ja, need huwitawad Teid kahtlemata rohkem ja ma wõin Teile ütelda, et kommunistid huwitawad ka kohut. Nimelt sõjaminsteeriumi alamkommissjonis tuli kõne alla sõjaminsteeriumi kohtuaparaat ja seal seletati asjamehe poolt, waremalt olnud sõjakohus kiirem „huwitawate ja keeruliste protsesside“ tõttu. Nüüd olla need vähemaks jäänud ja kohtunikud minna sellepärast kohtadelt ära. Kohtunikud ei olla nende protsesside juures mitte klassiwastastena huwitatud olnud, waid sellepärast, et kommunistide protsessid asjasse suuremat süwenemist nõudnud ja kohtunikka sellepärast huwitanud, et see nii „peenem töö“ olnud, wõi keerulisem töö, mis iga asjameest huwitada wõib — nõnda sain mina sest aru. (Wahel hüüe: Küsige härra Strandman'i käest, mis tema ütleb?) Meie suhted ei ole mitte niisugused, et ma wõiks seda härra Strandman'i käest küsida.

Ma pean siin ühe punkti juures veel peatama ja nimelt § 6 punkt 5 juures. Siin on üles wõetud krepostiposlin. Walitsuse poolt on tema üles wõetud 75 miljoni marga suuruses. See krepostiposlini maks on niisugune maks, mida meile seletada püüti, nagu olekski see meie poolt tooni-

tatud juurdekaswawa wäärtuse maks. Eelarwe-kommissjon on siin 25 miljoni marka maha tõmmanud ja on leidnud, et 50-miljonilisest poslinist saab küllalt. Ma ei tea, mispärast see nõnda on sündinud, kas kogemuste põhjal, et seal wähem sisse tuleb, wõi on seal mõned teised motiivid olemas.

Mis kohtumaksudesse puutub, ma ei ole kohtunik, ei ole adwokaat, ma olen asjatundjate käest järele pärinud ja nemad tunnistawad ja ütlewad, et kohtumaksud meil liiga kallid on. Nemat lähewad iseäranis kalliks waesemale rahwale õiguse kättesaamiseks, üsna waestele päris wõimatuks, kui ta mitte waesuse tunnustusega mõnesugustest maksudest wabaks ei saa. Selles mõttes peaks meie kohtuministeerium hoolikalt järele mõtlema, kas mitte wõimalik ei ole neid maksusid vähendada. Minule näib, et need maksud kohtuministeeriumi poolt just sellepärast nii kõrged on määratud, et protsesse vähendada. Kõneldakse vähemalt, et meie rahwas wäga palju protsessib ja nagu mõned karsklased kinnitawad, et mida kõrgem wiina hind, seda vähem teda juuakse (Wahel hüüe: Kas seda Willem Ernits ütles?) niisama arwawad — näib — ka kohtud kõrgete kohtumaksude läbi protsesside arwu vähendada. Nende inimestega juttu westes, kes nimetatud karskuse edendamise abinõu soowitasid, olen näidata püüdnud, et see abinõu karskust mitte ei edenda, vähemalt mitte selles mõttes, milles teda soowitakse. Nõndasama peaks ka siin üttelema, et kohtumaksude kõrgus on kõlbmata abinõu protsesside vähendamiseks.

Päranduse poslini kohta peab üttelema, et see on komisjoni poolt 10 miljoni pealt 1½ miljoni peale vähendatud. Nimetatud poslinite kohta sain seletuse, et neid tegelikult mitte rohkem sisse ei tule ja minu parteisõber, seltsimees Jõeäär, ütles aruandjana, et minewaaastane sissetulek alla miljoni jäänud. — Mis raudteemaksusse puutub, siis ei oska ma seda ei siia ega sinna paigutada. See on niisugune maks, mille nimi küll teine peaks olema. — § 9 alla on mitmesugused maksud koondatud. Esiteks — maks isikutunnistuste pealt teeks wälja 8 miljoni 765 tuhat. Teiseks — maks wäljamaa passide wiseerimise pealt ja peatuslubade maks 11 miljoni 740 tuhande suuruses. Komisjoni poolt on see summa 15 miljoni peale tõstetud, ja wiimasena, punkt 6 — lubade,

tunnistuste ja muude teadete eest võetaw maks, mis 8 miljoni 765 tuhande pealt 10 miljoni peale tõsteti. Austatud Riigikogu liikmed, kui mina neid maksusid siin nii sirwima hakkasin, siis tuli mul endine Wene aeg meelde, millal mina poisikesena oma wallale iga aasta 3 rubla pidin maksma selle eest, et ma wäljaspool walda wõisin elada. Niisugust luba pidin mina iga aasta enesele nõutama. Politseis tuli passi sisse kirjutades 5—6 kopikat maksta jne. Nurisemine oli nende maksude juures üldine. Kui ma praegusi summasid endistega wõrlden, siis tuleb kahtlemata niisugune tunne, nagu oleksime meie selles asjas wihma käest räästa alla sattunud. On ju siin härrasid, kes ütlevad — enne olid rublad ja kopikad, kuna nüüd on margad. Mina pean aga tunnistama, et maksud wõrreldes endistega on väga suured ja ainult selle läbi seletatawad, et meie rahaminister kusa-gilt peale ei mõista hakata, kust ta need summad, mis siin paremalpool seisawad, kokku saab ja siis mõtleb — noh, paneme wäljamaa passide peale 9½ miljoni. See summa tuleb igatahes meie riigi kodanik-kudel wälja anda, sest nemad tarwitawad passisid. Kui lehtedes teatatakse, et see ja see kunstnik wõi keegi muu on wäljamaale sõitnud „ennast täiendama“, siis tuli sageli meelde, et wäljamaale „täien-dama“ sõitmine just kõrge wäljamaapassi hinna läbi väga raskeks oli tehtud. Passiraha oli igatahes kallim, kui raudteesõit üle piiri. — Asi ei ole selle poolest meil mitte paranenud — ta on isegi halwemaks muutunud. Wäljamaa passide summa juures leiame passide wiseerimise ja peatus-lubade pealt võetawa summa 11 miljoni 740 tuhat, mis rahaasjanduse komisjoni poolt 15 miljoni peale tõstetud. Siin wõik-sime ütelda — las' maksawad wäljamaa-lased, neil on hea raha jne. Wäljamaa-lased teewad aga meiega nõndasama, nõu-des meie käest oma heas rahas niisama kallist hinda, kui meie nende juurde läheme. Kultuuriline edenemise joon käib aga teistpidi ja nõuab, et meie peame niisugustest maksudest loobuma. Ma tean väga hästi, et meie ükski ei saa asja nõnda seada, waid selleks peawad ka teised rahwad kaasa aitama. — § 10 esitab meile sisseweetawate kaupade pealt võetawat tollimaksu. See maks oli walitsuse poolt kindlaks määratud 450 miljoni peale, kuna ta eelarwe-komisjoni poolt 600 miljoni peale on tõstetud. Tollimaks wäljaweetawate kaupade pealt on 60 miljoni marga

pealt 40 miljoni marga peale alandatud. Ma oleks aru saanud, kui meil tolli wäljaweetawa kauba pealt 60 miljoni marga pealt 80 peale oleks tõstetud, aga et teda 40 miljoni marga peale on alandatud, — noh, ma arwan, et pärast selle kohta tarwilikule selgusele jõuan, kui siin lähemaid seletusi selle kohta antakse. Kuidas meil tollidega lugu on, selleks on mul siin lehe peal üles tähendatud need kaubad, mida rahwahulgad suuremal wiisil tarwitawad ja mis väga kõrge tolli alla on pandud. Siin on harilik keedusool. Soolapuud maksab sisse ostes praegu Tallinnas 22 mk. 10 p. Selle 22-margalise puuda pealt tuleb 12 mk. tolli, s. o. üle 54%. (O. Amberg (kristl.): Kust Teie nii odawaat soola saate?) Kui soovite, wõin ma Teile selle aadressi anda, kust nii odawat soola wõib saada. Ma wõin selle aadressi Teile päris awalikult anda, nii et teised ka kuulewad: soola 22 mk. 10 pn. puud wõib saada meie tarwitajate ühisuste käest. (W. Linnamägi (kristl.): See ei ole õige!) Wõib ju olla, et minu teated liig uued on, kuid kui Teie nüüd tarwitajate ühisusest soola ostma lähete, siis, ma arwan, wõite Teie seda wististe weel odawamini saada. (O. Amberg (kristl.): Minge küsige homme järele!) Igatahes on minu andmed nii kindlad, et ma ka teie hulgalise wastuwaidlemise järele neist ei loobu. Rukkijahu puud maksab meil 320 marka; tolli tuleb puuda pealt 160 mk., s. o. 50% maksta. (O. Amberg (kristl.): Nii odawat jahu ei ole!) Palun meeles pidada — rukkijahu — mitte terad; teri wõib ilma tollita sisse tuua. (W. Linnamägi (kristl.): Kuipalju nisupüü maksab?) Wähe kannatust, nisupüül tuleb warsti. Nisupüü pealt, mis 550 marka puud maksab, on ka 160 marka tolli, s. o. 29,1%. See jahu toll ei ole minu arwates muud midagi, kui teataw preemia wõi armastusetasu möldritele, neile möldritele, kellel õige suured weskid on, kes 6 ja wõib olla rohkem paari kiwidega jahwatawad, ja kellele kõrge toll väga kasulik on. Niipalju, kui mina olen kuulnud, on see toll väga iseäralikul wiisil maksma pandud. Ühel ilusal hommikul on tollipunktid, möldrid ja teised elanikud telegrammi eest leidnud, mille järele tolli, kui ma ei eksi, 28. weebruarist alates, 1 marga pealt 4 marga peale oli tõstetud. Suurte weskite möldrid hõõrusid käsi. Mulle on ette rehkendatud, et üks 7 paari kiwidega weski omanik iga-

päew üle miljoni marga eest puhast teemida. (Hüüded: Ohoh!) Mulle on seda edasi kõneldud, kuid ma ei taha nende kõnede sisu siin tõendada, ega kinnitada. Siin võin ma veel juurde lisada, et meie mõjuvatel isikutel olewat lähedalt sugulasi weskiomanikka, kellele niisugune toll muidugi kahjulik ei ole. Riisitangud maksawad meil 425 marka puud; tolli on siin 120 marka, s. o. 28%. Peenike suhkur maksab meil 480 marka puud, tolli on 160 marka, s. o. 33,3%. Oakohwi puud maksab 1.000 marka, tolli on 800 marka, s. o. 80%. See toll tuletab seda „ka karsklast“ meelde, kuid ka kohutuministrit, kes kõrgete maksude abil protsessisid tahab vähendada. On ju palju inimesi, kes leiawad et kohw ei ole mitte tarwilik aine ja tegewat inimese haigeks jne. Võib olla, et see põhimõtte mitte päris wale ei ole ja meil on ehk väga palju raha kohwi eest kulutatud. Soomes näituseks wõideldi kohwi sissetoomise wastu, sest kunagi ei ole Soomes nii palju kohwi tarwitatud, kui läinud aastal. (W. Linnamägi (kristl.): Õige!) Noh, kui härra Linnamägi ütleb, et see õige on, siis on see tõesti õige, sest tema saab selle „kõrgema posti“. (Naer.) Kakao puuda pealt, mis 750 marka maksab, on 400 marka tolli, s. o. 53,5%. Ma annan teile siin kohal nõu, austatud Riigikogu liikmed, eilset „Tallinna Teatajat“ lugeda. Seal on nimelt kirjatükk ilmunud, milles näidatakse, kuidas meie wiltsad shokolaadi wabrikud, wõi õigemini shokolaadi köögikesed, kõrgete tollide warjul halba kaupa walmistawad ja suurt kasu teeniwad, müües oma kaupa isegi kallimalt, kui hea wõõramaa shokolaad maksab. (W. Linnamägi (kristl.): See ei ole õige!) Kõik asjad on Teil, härra Linnamägi, teada. Teie olete nähtawasti ka suur shokolaadi sööja. (Üldine naer.) Nii palju võin ma ütelda, et shokolaad on väga toitew asi. — Tallanaha puud maksab meil 5.800 marka ja selle peal on 1.000 marka tolli, s. o. 17,3%. (J. Piiskar (is.): See on wähe!) Meie saapawabrikud igatahes rõomustawad selle kõrge tolli üle. Selle kõrge tasu tõttu kerkis nahawabrikuid seentena maast üles. Aga meie saapad on kallimad, kui wäljamaal. Arwan, et hulk nendest inimestest, kes suwel Soomes käisid, ostsid omale sealt saapad. Need, kes Saksa maale juhtusid, muretsesid omale sealt muidugi kaks paari, sest nad on seal tõe-

poolest palju odawamad. Puuwillase pesuriide eest on 3.600 marka tolli. Ostuhind ei ole teada. Protsent on umbes 36% ostuhinnast. Willase ülikonnariide toll on 6.000 ja siidiriide eest 4.500 marka. Ma paluksin seda silmas pidada, et willase ülikonnariide pealt kõrgem toll on, kui siidi pealt. (W. Linnamägi (kristl.): Need on naelad!) Meie näeme, austatud Riigikogu liikmed, et tollid sugugi kerged ei ole. Ma nimetan veel üht iseäraldust meie tollide juures. Kui meil õlut sisse tuakse, siis on selle puuda eest maksta, kui ta waatides on, 350 marka. Äädika puuda pealt on tolli 400 marka. Kõige imelikum on see, et arstirohtude pealt 3000 marka wõetakse. (A. Anderkopp (töer.): Arstirohtusid ei tooda toobiga!) Wäga õige. Ma arwan aga, et kuna meil omal Eestis arstirohu wabrikuid ei ole, siis oleme sunnitud neid enam ehk vähem wäljamaalt sisse tooma ja kuna suurem osa inimesi arstirohtusid terwise paranduseks tarwitab, et siis ümberpöördukt arusaadaw oleks, kui arstirohtude eest 350 marka ja õlle eest 3000 marka tolli wõetaks. Nüüd on aga ümberpöördukt. Ma tulen § 11 juurde, s. o. aktsiisimaks. Aktsiis piirituse pealt on 1½ miljoni, weinide ja likööride pealt 14½ miljoni ja õlle pealt 40 miljoni. Siin on walitsus 30 miljoni arwanud, eelarwe-komisjon aga 40 peale tõstnud, wist selle põhimõtte pärast, et õlut vähem joodaks. Nende juures ma iseäranis ei peata. Aga siin on veel kaks seltsi teisi aktsiise, nimelt pärimi aktsiis 1 miljon 800 tuhat marka ja tikkude aktsiis 2 miljoni 206 tuhat. Meie austatud Riigikogu juhataja härra Kukk kirjutab mõne päewa eest „Waba Maas“ tikkude aktsiisist ja näitas seal, et umbes 50% sellest terwest aktsiisist läheb aktsiisi sissewõtmise kuludeks ära. Kui meie teisele poole veel need kulud rehken-dame, kes topsid panderolliga ümber kleebiwad, mis jääb siis sellest kahest miljonnist 206 tuhandest järele? Loomulikult lähewad meie tikud niipalju kallimaks! Ma ei kahtle, et see õige on, sest et härra Kukk ise seda tõendanud, et üks miljon 100 tuhat läheb maksude sissenõudmise peale. Kui sellest aktsiisist nii wähe järele jääb, siis oleks põhjust küllalt küsida, kas niisugusest aktsiisist hoopis loobuma ei peaks? Pärimi aktsiis kuulub just sellesama kategooria alla, sest selle sissenõudmine saab wist niisama kallis olema, wõib olla ka kallim, kui härra Kukk seda

„Waba Maas“ tikkude kohta kirjutas. Selsamal ajal oli härra Kukk eelarwe-komisjoni esimees, kus kohane oleks olnud ettepanekut teha aktsiisi ärakaotamiseks, sest sellest pole mingit kasu. (W a h e l h ü ü e: K u h u s i i s p a n d e r o l l i d j ä ä w a d! N a e r.)

Kõik see tuletab mulle üht teist maksu, nimelt tulumaksu, meelde. Selle maksu iseäralisi külgi walgustas rkl. Püskar väga õieti eilset koosolekul. Ma tahaks siin weel paralleelselt sedasama tähendada, mis tikkude aktsiisi juures. Meil on wõrreldud meie raha ja maksusid dollarite, kroonide ja naeltega. Austatud Riigikogu liikmed! Mis teie selle kohta ütlete, sest wõib olla kuulete seda esimest korda, ehk ei ole warem tähele pannud, et Inglismaal on sissetulekumaksust waba 160 naela, meil seda arwu 1500 margaga kaswatades saame wist... härra Linnamägi awitage! (N a e r.) saame 240 tuhat marka. Kui meie ette kujutame, et Inglismaal elu niisama kallis ja seal samasugused maksu raskused, siis wõiks meil ka mõõdupuuks olla seesama norm, mis Inglismaal maksuwaba on. Saksamaal on 30 tuhat marka maksuwaba. (W. L i n n a m ä g i (kristl.): See oli w a n a l r a h u a j a l!) See kallis rahuaeg on ammu möödas. Ma rehkendan markadega, ma ei kuulu nende hulka, kes kroonidega ja dollaritega shongleeriwad. Wähemalt 60 tuhat marka peaks Eestis maksuwaba olema. See 60 tuhande maksuwabaks jätmise wähendaks tuntawalt meie maksu sissewõtmise aparati, just nagu nende kahe aktsiisi ärajätmise meie maksuaparati wähendaks. Siin nimetati eile, et meie riigil on 16 tuhat ametnikku, ma arwan, nende peatükkide wähendamise kaudu wõiksime nii mõnegi tuhande lahti lasta, s. o. lahti lasta niisuguse seaduse põhjal, mis ametnikkudele kahju ei tee. Iseenesest mõista, on selle wäikese sissetulekumaksu wõtmise juures maksuaparadil iseäranis palju tööd, kui aga sellest suurest tööst nii palju tegemata wõiks jääda, siis on ometi arusaadaw, et meie tulumaksu wõtmise aparati palju kergemini wõiks töötada. Ma ei süüdistan siin mitte inimesi, kuid on teada, et meie tulumaksu wõtmise aparati väga puudulikult liigub. On inimesi, kellel on maksu peale pandud 600 tuhande marga suuruses. (W. L i n n a m ä g i (kristl.): P a l j u r o h k e m o n p a n d u d!) On küll, kuid ma praegu nendest ei kõnele, härra Linnamägi wist kuulub ka nende hulka, mina

kõnelen just ühest härrast, kelle käest 600 tuhat marka nõuti. See härra läks maksuwalitsusesse, kõneles seal nende härradega ja wiimaks wähendati temale maks 6.000 marga peale. No, ma olen jälle nii naiiwne, (N a e r.) minu käest nõuti kahe nädala eest 1920 a. sissetuleku järele 21.000 marka pennidega tulumaksu, aga ma läksin ka komisjoni ja reklameerisin, ning eile wõi tunaeile sain teatelehe, et lepitakse 4.100 margaga, s. o. sellega, mis mina ise olin üles annud, just kui selle teisega ka lepiti. Kui nüüd lugu niiviisi on, ma ei taha mitte maksuinspektorid ega neid ametnikka haawata, siis arwan, et meie terwe maksuaparati on veel määrimata selles mõttes (Ü l d i n e n a e r.) — ma ei taha teile mitte seda määrimist meelde tuletada, mis meil üldiseks pruugiks olla, — waid ma kõnelen lihtsast rattamäärimisest. Nimelt rattamäärimise puuduse tõttu see asi meil ei liigu. Riigikogu liikmed puhkesid praegu naerma, arwates, et nüüd määrimisega edasi läheb, nõnda on aga ka lugu meie maksuwõtmise ametnikkudega, nad näewad ka igas inimeses petist. Sellepärast panewad nemad igale maksumaksjale kaks ehk kolm korda maksu juurde. Kui mina maksuinspektori juures käisin, siis nuttis üks teenijatüdruk ukse taga, kellel 9.000 m. tulumaksu kaela oli weeretatud. Niisugusel korral on väga arusaadaw, ma tuln pärast weel selle juurde tagasi, et meie kohtuministeriumi kulud niiwõrd suured on, sest meie maksuaparati wõtab küll ühe käega maksusid, aga teisega annab tema selle läbi kohtule väga palju tööd, nii et kohtud just meie oma walitsuse aparatide läbi tööga liig koormatud on. Ma loodan, et see aegamööda paraneb. (W. L i n n a m ä g i (kristl.): See on j u o t s e k o h e n e m a k s.) Austatud härra Linnamägi on wist selles arwamises, et sotsiaaldemokraatiale iga otsekohene maks on kui walguskiireks taewast. Ei nii ei ole see asi sugugi. Niisugune tulumaks, olgugi ta tuhatkorda otsekohene maks, ei ole meile mitte wastuwõetaw. Meie arusaamise, ja ma loodan, ka teie arusaamise järele, ei wõi elamistarwidusest maksu wõtta. Teie teate väga hästi, et meie töölised ja meie rahwas sissetuleku suhtes väga wiltsas seisukorras elab. (W. L i n n a m ä g i (kristl.): E i m a k s a t e i l r ä ä k i d a, t e a m e k ü l l.) Sellest wäikesest sissetulekust osa sissetulekumaksu näol ära wõtta, on ülekohus.

Niisuguse otsekohe maksu poolt meie ei ole... (W. Linnamägi (kristl.): Teie tahate muidugi burshuidele maksu peale panna.) ...meie võitleme niisuguse maksu vastu, ja nõuame, et vähemalt palga sissetulek maksu wabaks jääb.

Tubakaaktsiisi juures ei maksaks mul kaudu peatada, toob igatahes suurema summa sisse. Tubakaaktsiis on 85 milj. pealt 90 miljoni peale tõstetud, komisjon on siin 5 milj. juurde pannud. See on igatahes väga tähtis summake kaudseks maksuks. Sellele järgneb, kui ma tuletikkude aktsiisist mööda lähen, sissetulek piirituse müügist. (W. Linnamägi (kristl.): Nüüd hakkab Ernits rääkima. Naer.) Piirituse müügist oli walitsus 1.060 milj. arwanud, komisjon aga leidis, et sellest võib siiski veel 51 milj. rohkem saada, nii et kogusumma 1.111 milj. välja teeb. Kui meie nüüd selle juurde veel jookide aktsiisi arwame, siis teeb see summa 1.172.144.000 välja. Siin on tähelpanu selle peale juhitud, et see täielik kaudne maks ei ole, sest sellest müüakse teataw osa väljamaale ja walitsusel olla ka walmistamise juures kulusid. Kui meie aga sellest seisukohast asja peale vaatame, kuidas see tarwitajaid wõi maksumaksjaid koormab, siis on see koorma seisukohast waadates üsna ükskõik. Koorem jääb ikka niisama raskeks, ükskõik kui palju piirituse walmistamine maksab. Kui meie maksude juures eriti peatame ja kuuleme wõi tähele paneme, kuidas maksude üle nurisetakse, siis sõditakse teiste maksude vastu väga, aga piirituse maksu raskust ei tunta imelikul wiisil mitte. Mul oli juhus minewal nädalal selle küsimuse üle kõnelema ja pärast kuulsin, et trepi peal ja koridoris iseäranis seda imeks pandi, et piiritus walitsusele ainult paarkümmend marka maksab, kuna tarwitaja iga toobi ostmise juures otsekohe 280 marka muidu välja andma peab. Kui meie piirituse kulud Eesti kodanikude peale ära jaotame, — ma arwan, et minu parteiseltsimees Ernits saab neid arwusid üksikasjalisemalt esile tooma — ma wõin aga siiski niipalju ütelda, et see summa 976 marka iga Eesti kodaniku peale välja teeb. 5-liikmelise perekonna peale tuleb siis 4.880 marka. (J. Laidoner (põl.): Ega lapsed ei joo!) Aga nende laste peade peale langeb just samasugune summa ja isa peab selle summa ikka kuidagi wiisi ära tasuma.

Riigi sissetulekud hoonetest ja metsadest. Mul oli wõimalik talupoegade ja wanade asunikkudega kokku puutuda ja ma pean ütleva, et waewalt nägin inimest, kes nende maksude üle ei oleks nurisenud. See summa ei ole mitte isenesest iseäranis suur, aga see koormab meie talupoegi hirmus rängalt. Minu arwates oleks pidanud Wabariigi Walitsus järele kaaluma, kas mitte ei oleks wõimalik olnud seda maksumaksmist kergendada. Iseäranis nurisewad asunikud, et nad hoonete eest peawad üüri maksma ja wõrdlewad endise ajaga, kus nad ainult maa eest mõisnikule renti maksid, aga üüri ei tarwitsenud maksta. Ja see on üks põhjus, mis neile näitab, nagu sünniks neile praeguse walitsuse poolt rohkem ülekohut kui enne.

Mis metsade sissetulekutesse eriti puutub, siis on see summa eelarwe-komisjoni poolt 30.000.000 wõrra suurendatud. Ka siin peab seda meelde tuletama, mis minu parteiseltsimees Jõeäär „Tulewikus“ kirjutas ja näitas, kuidas kolme aasta jooksul üle 300.000.000 marga wäärtuses metsa on endistele omanikkudele raiumiseks wabaks antud. Ja see on meie riigile sissetulekuna kaduma läinud. Selle suure summa kulul oleks wõimalik olnud meie asunikkudele ehitusmaterjaali, kui mitte päris muidu, siis üsna odawa hinna eest anda. Aga siin on see tõesti käest ära minna lastud.

Siis on veel raudtee sissetulekud. Ma arwan, et need on ilmaaegu siia sisse pandud. Meie rõõmustame küll, kui meie vaatame neid suuri transiit-sissetulekuid. Aga kui meie raudtee wäljaminekuid vaatame ja kui meie siis hakkame wäljaminekuid sissetulekutest maha arwama, siis ei jää näppude wahale mitte midagi. Näib nii, et meie transiit paljalt selleks kasulik on, et meie riigi raudteed otsotsaga kokku saaks wiia. Sedasama peab siis ka postist ja telegraafist ütleva. Ka seal ei ole ülejääkisi nimetada.

Mul on siin üks asi, mida ma teile veel eriti nimetada tahan, see on tollide asjas. Saksamaalt tuleb meile wäike raamatupakk, läheb tolliwalitsusest läbi, kus ta lahti tehakse, pärast uuesti kinni pandakse ja siis sellele kätte saadetakse, kellele ta on pidanud tulema. Pakile pandakse arwe juurde: pitseri eest 5 marka ja nõõri eest 10 marka. Kui niisugune pakk Saksamaalt ära saadetakse, siis on tal igatahes nõõr ümber. See nõõr on aga tolli peal kaduma läinud, seal pan-

nakse teine nöör ümber ja selle eest tuleb 10 marka maksta. Kui see nöör nüüd tõepoolest 10 marka ja see pits 5 marka maksab, siis pole sellest mingit kasu ei tellijal ega ka riigil, et raamatutellija käest see summa sisse nõutakse. See ainult suurendab tööd, niisama ka tuletiku või pärmimaks. Leian, et niisugune tolli võtmine täitsa põhjendamata on.

Riigikogu juhataja härra Kukk, kui ta roosiliselt oli eelarve peale waadanud ja kiitnud, „mis kiita oli“, jõudis lõppude lõpuks otsusele ja ütles, et meie oma väljaminekute poolest veel halvemas seisukorras oleme, kui Saksamaa. Tal on selles tükis õigus, see on siis, kui meie Saksamaal ka sõjakulude ja sõjakahjude summad arvesse võtame. Meil aga sõjakulud selles mõttes ei ole, tähendab meie majandusline elu on veel wiltsamas korras, kui Saksamaal, kuna ta meil ometi võrdlemisi parem peaks olema, sest et meil sõjakahjude ehk reparatsiooni summasid maksta ei ole. (J. Laidoner (põl.): Aga kui rikas oli Saksamaa enne sõda? Saksamaa on 1000-aastane riik, aga meie ainult kaheaastane.) Härra kindral, see sõrdlus 1000-aastase riigiga lonkab, nagu sõrdlused sagedasti lonkawad. Iseäranis lonkab aga see sõrdlus, sest on ka teisi 1000-aastaseid riikisid, kes veel wiltsamas seisukorras on, kui meie. (J. Laidoner (põl.): Nendest lõõme lahku!) Ma ei ütle seda mitte selles ühenduses, et meie teistest natukene ees oleme, waid ma konstateerin seda, et meie seisukoht on sõrdlemisi halvem, kui Saksamaa oma. Ja teie, austatud härrad, tõite sõrdlusi Daani- maaga, iseäranis härra Laidoner, härra Kukk tõi neid igalt maalt — ma täna ei taha mitte Schweitsi minna, teie kardate seda (Naer), aga lubage mulle, et ma üle lahe lähen Soome, kus ju meie wenasrahwas elab. Soome eelarwe arwudega võime meie nii mõndagi oma eelarwes sõrdelda. Soome on samuti endise suure Wenemaa osa ja paari-kolme aasta eest olid Soome mark ja meie mark ühe kõrgusel. (J. Laidoner (põl.): Ja Soomemaa ei ole ka sada aastat riigikaitse kulusid kannud!) No seda teate Teie, kindrali härra, muidugi kõige paremini. Teie lubate, austatud Riigikogu liikmed, et ma mõned sõrdlused ette kannan. (A. Anderkopp (tõer.): Teie ütlesite ju, et sõrdlused lonkawad!)

No, kui nad lonkawad, siis siluge Teie, et mõlemad jalad ühepikkuseks saavad. (A. Tupits (põl.) kohalt: Aga mis siis teha, kui mõlemad jalad lühikesed on? Naer.) Soome eelarwe on käesolewal aastal 2 miljardi 160 miljoni 320 tuhat marka, s. o. iga Soome elaniku kanda läheb — ma võtsin Soome elanikkude arwu wiimase statistika järele 3.800.000, — siis 568 Soome marka. Teie ütlete ikka, et Soome mark on kallim. Kolme aasta eest oli ta aga meie margaga ühehinnaline, nüüd on meie mark aga langenud. Aga selle läbi, et Eesti mark nüüd palju odavam on, ei ole meie maksukoorem mitte kergem, waid raske- maks muutub ta selle läbi. Aga ma rehkendan siiski selle arwu kohe Eesti markades ümber. See teeb iga soomlase peale Emk. 3411. Eesti eelarwe on 5 miljardi 512 miljoni 470 tuhat 800 Eesti marka. See teeb iga Eesti elaniku peale 4.593 mrk. See on, kui meie kursiwahe võtame, aga õige pildi saame alles siis, kui töö mõõdupuuks tööpalgat hindamise aluseks võtame Karl Marks'i õpetuse järele. Arwame ümber selle maksu suuruse, mis iga kodaniku pea peale langeb, tööpalgaks. Soome töölise keskmine päewapalk 8-tunnilise tööpäewa juures on 50 marka, 568 marka jagada 50, on ümmarguselt 11 päewa. Võtame Eestis keskmiseks päewapalgaks 200 marka, — ma arwan, sellega võiks rahul olla, — siis 4.593 marka jagada 200, on ümmarguselt 23 tööpäewa. Sellega peaks siis soomlane, et oma osa riigi kuludest tasuda, töötama 11 päewa, eestlane samaks otsarbeks aga 23 päewa! Eestis olen ma rahwaarwuks võtnud 1.200.000 elanikku, teised on 50.000 elanikku rohkem arwanud. Juba siit võib näha, kui tarwilik oleks meil rahwalugemist ette võtta. Nagu kuulsin, kawatsetawat seda alles 1923 a. teha. Rahwalugemine võetakse harilikult aasta wahetusel ette, sest siis on kõik inimesed enam-wähem kodus. Rahwalugemise eeltöödega läheb meil palju aega, nii et rahwalugemine võiks wast algada 1923 aasta lõpul. Kui järeltöödega nõndasama palju aega läheb, kui eeltöödega, siis võime alles kolme, nelja aasta pärast kindlad andmed oma rahwa arwust saada. Senni peame ikka kaudsete andmetega läbi ajama. Soomemaad sõrdlemiseks tarwitades ei tule arwata, nagu oleks see maa mingisugune ideaalne maa, ta ei seis sugugi teiste maade eesotsas, waid on üks neist maist, kes teiste

maade tagatipus sammuwad. Siiski on soomlane maksude suhtes poole paremas seisukorras, kui meie. Iga soomlane peab oma riigi kulude tasumiseks 11 tööpäewa palga andma, eestlane aga 23. Wast huiwawad teid ehk ka teised samasugused wõrdlused, ma arwan, et minu piltlikud wõrdlused palju enam olukorda selgitawad, kui kuiwad eelarwest wäljanopitud üksikud protsendi arwud. Palju selgema pildi annab meile see, kui meie näeme, kuidas arwud tööpäewaga wahekorras on. Ma toon Soome eelarwest üksikud paragrahwid wõrdluseks. Soome presidendi palk teeb iga hinge peale rehken-datult Eesti rahas 1 mark 78 penni, meil on need kulud suuremad ja iga hinge peale tuleb 2 marka 97 penni. Ma ei taha sellega mitte sugugi ütelda, et meie riigiwanema kulud rängemad on, õ n n e k s ei ole meil presidenti, waid on ainult peaminister, nii et Soomes peaministri palk peale presidendi palga tuleb. — Soome presidendi kantselei läheb igale soomlasele maksma 1 mark 26 penni, Eestis maksab see iga eestlase pea kohta 2 marka 19 penni. Siis statistika büroole on Soome eelarwes määratud 227.300 marka, — kes ei usu, wõib siit ise järele waadata, — see teeb iga soomlase pea peale wälja 35 penni. Eesti statistika keskbüroo maksab igale elanikule 4 marka 23 penni. Nagu näete, on wahed kaunis suured.

Need kolm peatükki ühte kokku teewad wälja Soomes iga elaniku kohta 2 marka 34 penni, Eestis — 9 marka 82 penni.

Ja, siis minu parteisõbra, seltsimees Oinas'e asutuse eelarwe. Tema ametikoha kulud on Soome omadega wõrreldes märksa suuremad. Ma ei taha sellega oma parteisõbrale, kes kontrolli eesotsas seisab, ega ka kellegile teisele etteheidet teha, waid ma tahan ainult neid summasid kõrwu panna, ka see on üks pilt, mis meile meid endid näitab. Soomes maksab walitsuse arwete rewideerimine ja nii nimetatud „oikeusasiames“ — Soome parlamendi juures on nimelt üks juriskonsult ametis, kes parlamendile õigusteadlistes asjades nõu annab, — need kaks asutust maksawad Soomes iga elaniku peale kokku 39 penni, s. o. Eesti rahaks ümber arwatud 2 marka 34 penni; Eestis maksab aga kontroll iga eestlase pea kohta 21 marka, 25 penni. See asutus on Riigikogu enese poolt sisse seatud ja nagu näha, on ta väga tarwilik, sest ma nägin ühte statistikat, mis ta oma tegewuse

üle walmistanud, see näitab väga huwitawalt, kui tähtis ja selle tõttu ka väga tarwilik see asutus meil on.

Edasi, Soome kohtuministeerium maksab iga elaniku kohta 14,5 Soome marka ehk 87 Eesti marka; meie kohtuministeerium maksab iga Eesti elaniku kohta 179 Eesti marka. Kui selle arwu töötundide peale üle arwame, on wahe veel palju suurem, just nagu esimese juures, kus ma seda tegin. Soomes maksab siseministeerium... (J. Luiga (töer.): Arwake ühesuguse rahwa arwu juures wälja!) Kas siis üks miljon ja üks inimene ei ole mitte ühesugune? (Üldine naer. J. Kana (töer.): Wiele inimesele on palju odawam lõunat walmistada, kui ühele inimesele!) Ma saan väga hästi aru, mis Teie tahate ütelda. See on seesama, mis härra Laidoner eile ütles riigikaitse kulude arutamise juures: meil on niisugust sõjawäge tarwis, kes ütleb, et meil teda mitte tarwis ei ole? Kas saame ilma temata läbi? Ei saa. Ergo — meil peab niisugune olema. Niisama ka nende kulude juures. Isenesest mõista, härra doktor, et ma sellest selgesti aru saan, et wiele inimesele on tõesti odawam keeta, kui ühe inimese jaoks.

Soome siseministeeriumi kulud on Eesti raha järele iga elaniku pea peale 181 Eesti marka, Eestis 221 marka, ka siin on see siis suurem. Mis aga iseäranis silma paistab, on Soome ja meie sõjawäeministeeriumi kulude wahe. Soome sõjawäe kuludest langeb iga soomlase pea peale 504 Eesti marka. (J. Laidoner (põl.): Aga kaitseleidu kulud?) Ka need on siin seas. Kas Teie arwate, et need kusagil mujal on? Kust need siis tulewad? Meil on kaitseleht, meil on ka oma Mannerheim. Kas Teie sellest midagi pole kuulnud? Täna sees „Päewalehes“ ja terwes Eesti ajakirjanduses kõneldakse sellest. Meil langeb sõjaministeeriumi kuludest 1346 Eesti marka iga elaniku peale, see on ligikaudu kolm korda niipalju kui Soomes! Siin juures peame veel arwesse wõtma seda, et Soome rahwas on suurem, temal on sellepärast ka suurem sõjawägi, hädaoht „punase Wenemaa poolt“ on talle lähemal, ta on Wenemaale ligem ja alles hiljuti oli kokkupõrkamise hädaoht naaberriigiga olemas. Kuid otsustage selle üle kuidas tahate, tõsiasi on see, et Soome sõjawäe kuludeks langeb Eesti rahas iga elaniku peale 504 mrk., meil 1346 mrk.

Wälisministeeriumi kuludest langeb Soomes iga elaniku peale 33 Eesti marka, meil 69 Eesti marka.

Riigikogu liige Piiskar wõrdles eile Soome haridusministeeriumi wäljaminekuid meie omadega. Ma arwan, et tema siin natukene eksis, arwusid ette tuues, mis wõrdlemisi liiga palju Soome kasuks kõnelesid. Mina ei wõi seda mitte ütelda, hoopis selle wastu leian ma, et meie haridusministeeriumi kulud on wähe suuremad. Soomes langeb haridusministeeriumi kuludest iga elaniku peale 306 Eesti marka, meil 332 marka. Selle juures tuleb meil seda meeles pidada, et Soome haridusministeerium ka ühtlasi kirikuministeerium on. Tema aitab seal Rooma katoliku, Kreeka katoliku ja Lutheri kirikuid jne., nii et need kulud, mis haridusministeeriumi peale wälja antakse, meie haridusministeeriumi kuludega mitte täpp-täpilt wõrreldawad ei ole. Soome haridusministeeriumi kulud on, wõib olla ka sellepärast odawamad, et seal kooliseadus, mis sarnane on meie omaga, alles 16 aasta jooksul tahetakse läbi wiia, meil aga selle wastu ühekorruga taheti maksma panna.

Niisama on lugu ka Soome „sotsialiministeeriumiga“. Teie, härra Piiskar, kõnelesite $\frac{1}{2}$ miljardist, aga see ei ole mitte õige, need kulud on kõigest 53 miljoni Soome marka. Iga soomlase peale langeb sotsialiministeeriumi kuludest 85 Eesti marka, meil töö- ja hoolekandeministeeriumi kuludest iga inimese peale 90 Eesti marka. Siin pean jällegi seda arwesse wõtma, et Soome sotsialiministeeriumil ka hoopis teistsuguseid kulusid kanda on kui meil. Soome sotsialiministeerium toetab näituseks karskusliikumist, seal on ka 10 miljoni korterite ehitamiseks sisse wõetud, nii et teda, niisamuti kui haridusministeeriumigi, täiesti täpipealt Eesti wastawa asutusega wõrrelda ei saa, sest niihästi ühel kui teisel on seal ja siin palju isesuguseid funktsioone.

Mis kohtuministeeriumisse päähtub, siis on tegewusalad ühelt ja teiselt poolt ühesugused. Et meie kohtuministeeriumi kulud nõnda suured, tuleb wõib olla sellele arwele panna, et meil ehk rohkem protsessitakse ja et meil praegu maareform teostamisel, mis wäga palju uusi protsessisid ette toob ning osalt on süüdi ka selles tulumaksu-seadus. (W. E r n i t s (s d.): J a w i i n a m ü ü k!) Jah muidugi, see ka Soomes igatahes ei sünnita maksusüsteem nii suuri protsessi, kui meil, kuid minule

näib, et see kohtuasutus seal üldse paremini funktsioneerib. Kui meie wõtame näituseks sõjakohtud, siis on Soomes see kulu 245.580, meil aga üle 3.000.000.— Kui ma alamkommisjonis seda ette tõin ja selle kohta seletust palusin, siis wastas sõjawäekohtu prokuröör, kes ka seal oli, et meie wäheema kuludega läbi ei saa. Ma juhtisin tähelpanu selle peale, et meie sõjawäekohtud olla liiga koormatud tsiwiilprotsessidega, kuna Soomemaal see Saksamaa eeskujule järele sisse seatud olla, kus tsiwiilkohtusse sõjawäelane juurde kutsutakse, kes siis seal sõjaseaduse järele kohut mõistab. Selle tõttu oleks pidanud Soome kohtuministeeriumi kulud aga suuremad olema, kuid — ei ole aga mitte! Ma ei kahtle selle juures, et meie liiga palju oleme Wene läätselent maitsnud ja meil armastatakse neid Wene kullisid, mis õndsast tsaariajast päritud ja mida meie Soomes ega Poolas mitte ei näe. Meie armastame ka weel teisigi asju, mille tõttu meil see laialine, kulkas asjaajamise wiis on. (W a h e l h ü ü d e d: A i t a b j u b a, l õ p e t a d a!) Ma jõuangi warsti lõpule ja ei taha teiste wõrdlustega, mis mul järge ootamas ja mis sedasama näitawad, et kokkuhoidmise suhtes Soomes palju kaugemale jõutud, teie kõrwu kauem waewata.

Ma peatan weel mõne wäite juures, mis härra Laidoner awaldas. Kahtlemata on ju wäga hea ja rõõmustaw, et meil käesolewal aastal paberraha hulka mitte waja suurendada ei ole. Aga kui härra Laidoner siin eile tähendas, et meie rahwawarandus kaswamas on, siis on see kahtlemata õige teatawa kihil juures. See mõiste on kaunis üldiseks saanud, et teatawat aasta puhaskasu nimetatakse rahwaliku kapitaali juurdekaswamiseks. Ma pean aga tähendama, et see arwamine, nii kui mujal, ka meil ekslik on. Teda ei peaks mitte rahwawaranduseks nimetama, sest rahwas ei saa sellest mingisugust osa. Nagu ma juba tähendasin, paistab see selgesti wälja, et meil 23 päewapalka iga inimese peale tarwis läheb, kuna Soomes ainult 11, et riigi kulusid katta. Sellel 12 miljardil oleks ainult siis tähtsus, kui selle peale suuremaid maksusid pandaks, kui need on, mis ma siin ette lugesin, sest need summad, mis praeguses celarwes kapitaali puudutawad, on liiga wäikesed. Härra Kukk tähendas weel oma rahaministri ajale omase hiilgawa näoga, et meil wiinajoomisest õnneks weel mitte ei loobuta, ja et see allikas

riigikassale kuiwaks ei jää. Ma pean aga selie kohta ütleva, et see meie majanduse poliitikas sugugi õige pole, sest see on niisugune asi, mis meie rahwal majandusliselt jalad alt ähwardab wõtta. Mulle juhtus näpu wahele omalajal ülestähendatud professor Nitti lause, see on järgmine: „Mida halwemini tööline sööb, mida halwemini ta ennast toidab, seda suurem on tema nõudmine alkoholi järele. Mida vähem munawalge ainet tema toidus, seda rohkem tarwitab ta alkoholi.“ (J. Laidoner (põl.): Aga mis pärast rikkad joowad?) Professor Nitti kirjutab selle lause „Economie Journalis“, wast ehk juhite oma küsimise selles asjas härra Nitti poole. Ma arwan, et tema wõib Teile selles asjas seletust anda. Mina ei saa selles asjas seletust anda, aga ehk on minu parteisõber härra professor Ernits... (J. Laidoner (põl.): Ta ütles wast eile, et waesed ja rikkad mõlemad ühtemoodi joowad!) See oli igatahes üks Teie wäidetest. Olgugi, et statistika wilets on, siiski tõendab ta, et 90—95% on waeseid inimesi. Ja kuigi ütleme, et 8—10% rikkaid on, kes shampanjeris ujuksid, siis ei tooks see ujumine riigikassasse seda miljardi, waid selle miljardi toowad kokku 90%, kes waesed ja kehwad on.

Ma pean siin weel mõne teise härra Laidoner'i awalduse juures wähe peatama. Härra Laidoner tõi siin wäited ette, et meil niikaua sõjawäge vähendada ja sõjawäe kulusid kokku tõmmata mitte wõimalik ei ole, niikaua kui Wenemaal mitte teist walitsust ei ole, kui praegu. Mina sain sellest nõnda aru, et iga teine walitus Wenemaal on meile rahu suhtes wastuwõetawam. Ma paneksin härra Laidoner'ile küsimise ette, kas tema ka siis selles arwamises on, kui kõige mustemad mustad Denikinid, Judenitshid Wenemaal ohjad eneste kätte saaksid, niisugused härrad, kellede ohwitseridest hulk meile on jõudnud. Ma arwan, et meie wahekord kommunistilise Wenemaaga siiski kuidagi wiisi siledam olla wõib, kui niisugustega. See on minu arwamine, wõib olla ma eksin. Ma soowiks, et härra Laidoner seda õige põhjalikult ja teaduslikult seletaks. Selles samas ühenduses tahaks ma weel otse härra Laidoner'ile meelde tuletada sõprust meie naabritega. Härra Laidoner kõneles eile õhtul wahekorra Lätiga ja awaldas seal mõtteid, mis iseäralikud ja huwitawad olid, mis silma paistsid ja kõrwu kostsid, sest et

need meie wäliskomisjoni esimehe suust tulid. Härra Strandman, kes üks wäga tark härra meie seas on, ütles kahe aasta eest, kui ma ei eksi, et riigi wälispoliitikat teewad õieti wäliskomisjoni esimees ja härra wälisminister. Härra Strandman ütles seda. (J. Laidoner (põl.): See wõib härra Strandman'i arwamine olla!) No, see asi ei puutu mitte siia, kas see nii õige on wõi mitte, mis siia puutub on järgmine: ma arwan, et see mitte ainult minu soow ei ole, waid et ka teised Riigikogu liikmed soowiksid härra Laidoner'i käest teada, kas need mõtted ja waated, mis tema awaldas, olid tema isiklikud waated, wõi olid nad wäliskomisjoni omad. (J. Laidoner (põl.): Need olid täiesti minu isiklikud arwamised!) Igatahes on see wäga tähtis, kui härra Laidoner neid seletusi natuke selgemal kujul ette kannab, nii et eksiarwamised wõiksid kõrwaldatud saada. Mina kardan et... (J. Laidoner (põl.): Mina wist ei pruukinud ühe sõnagagi wäliskomisjoni nime!) Muidugi Teie ei pruukinud seda, aga Riigikogu liikmed teadsid, et Teie wäliskomisjoni juhataja olete, ja ei oleks sellel puhul mitte halb, kui Teie wäliskomisjoni tegewusest Riigikogule midagi awaldaksite, mis Teie tarwiliku leiate olewat. Ma pean tähendama, et meie wäliskomisjon on teist laadi, kui teised komisjonid. Teised komisjonid peawad tahes ehk tahtmata Riigikogu ette tulema ja siin aru andma. Wäliskomisjoni tegewus käib oma iseteed, nii et Riigikogu sellest õieti palju muud ei tea, kui et ta olemas on. Kui nüüd wäliskomisjoni esimees niisuguseid awaldusi ette kannab, siis on nendel awaldustel igatahes kaugem ulatus ja ei ole mitte ainult õigus, waid wäga suur põhjus selleks, et selgemal kujul neid seletusi ette toodaks.

Ma ei taha austatud Riigikogu liikmete aega enam palju raisata. Kokku wõttes ainult niipalju weel, et waatlemine selle üle, kuidas ja missugustest allikatest raha riigikassasse tuleb ja kuidas see ära tarwitatakse, et see meid ei rahulda. Meie soowiksime, et raha sissewõtmises paremaid ja küpsemaid maksusid ja allikaid leida püütaks ja et ühest küljest nendega kokku hoitaks, et nendega mitte nõnda raiskawalt ümber ei käidaks ja teisest küljest sedasama wäljaminekute juures. Et wäljaminekud määravad sissetulekud, siis hakatagu minu pärast wäljaminekutest

peale. Meie teame, austatud Riigikogu liikmed, et kui praegune walitsus ametisse astus, enne seda juba väga elawalt rääkis kokkuhoidmisest igal küljel. Ametnikkude vähendamisest, millest mullu nii palju kõneldi, mille peale terwe kokkuhoiu süsteem rajada taheti, sellest vähendamisest ei ole seitsaadi mitte midagi enam kuulda olnud. Ma kardan, et walitsus siin mitte äärmist tähelpanu selle peale ei ole juhtinud ja et Riigikogu seda wast walitsusele eriti meelde peaks tule-tama. Mis meie suuremasse kulude sum-masse puutub, s. o. sõjawäe ülespidamise kuludesse, siis ei ole see mitte ainult minu ja mu parteiseltsimeeste arwamine, waid seda arwamist jagawad ka parempoolsed härrad. Neid kulusid peaks saama vähendada. Härra kindral Laidoner too-nitas siin, et nende kulude kokkutõmba-mine oleneb walitsusest, kui ta näeb, et tal wäliskaitset enam waja pole. Kui neid kulusid tahetakse vähendada, siis tellitagu sõjaministrilt selleks teine süs-teem walms. Ka härra kindral Soots kirjutas ajalehes, et mis kallis see kaunis, kuid jättis ütlemata, mis odaw, see mäda. Siia juurde pean ma tähendama, et alam-komisjonis kuulnud juhtsõna, et tellimise järele wõib odawama süsteemi saada mitte õige ei wõi olla. Ma arwan, et süs-teemiga ikka ka mehed ühes on, ja kui süsteemis muutus tuleb, siis lahkuwad ka endise süsteemi mehed. Niipalju kui minu kõrw on kuulnud, on just neid mehi, kes teise süsteemi poolt on olnud, meie sõja-wäest eemale kangutatud. Meie peame kõik selle süsteemi poole kalduma, mis odawam on, ja mis meid siiski kindlus-tada wõib, nõndapalju kui wõimalik.

Ma tahaksin ühe teise awalduse peale tagasi tulla, nimelt selle peale, mis härra Soots hiljuti komisjonis ütles, et tema sõjawäeliste kohtade peal mitte poliiti-liste waadete peale, waid meeste tubliduse peale waatab. Täna hommikus esimese lehes seis härra Soots'i kirjutus, kus ta nagu ütelda tahtis, et seisukord on kõigiti rahul-daw. Need isikud, keda kahtlustatakse, olla kõik gentlemanid ja patrioodid, nii et

selles suhtes midagi soowida ei jääda. Mina olen aga siiski teisel arwamisel, et mitte iga usutunnistus õige ei ole. Mina loen ridade wahelt, et neil härradel, kes ohtralt Wene ristisid kannawad, süda ometi õige soojalt nende wanade tsarist-liste mälestuste wastu tuksub. (W. Lin-namägi (kristl.): Tarwis süda-med ja neerud läbi katsuda!) Neid ei pruugi katsuda: meil kannawad paljud rista ja kullisid rinna peal. (J. Soots (põl.): Nad on neid hari-duse eest saanud!) Wõib olla küll, et see nii on, kuid ometi on suurem osa maailma nii rumal, et ta sellest mitte lugu pidada ei oska ja omale mitte risti rinda ei pane, sellepärast, et ta ülikoolis on käinud.

Austatud Riigikogu liikmed! Ma lõpe-tan oletades, et üksikute asutuste eelar-wete kõne alla tulles wõimalik on weel mõndagi puudutada. (N a e r. W a h e l- h ü ü d e d: L õ p e t a d a!)

21. Järgmise Juhataja J. Kuk-k: koosoleku aja On ettepanek tehtud **määramine.** koosolekut lõpetada. Ma palun enne ettepanekut teha järgmise koosoleku aja kohta.

Abiesimees K. Wirma: Juha-tuse poolt tehtakse ettepanek järgmist koosolekut esmaspäewal ära pidada. Ka on päewakord selle jaoks kindlaks määratud. Kodukorra § 45 kõneleb sellest, et esimese ja teise lugemise wahe peab olema kolm päewa ja kui Riigikogu sel-lega nõus on, et koosolekut esmaspäewal ära pidada, siis peab selle kohta eriti otsus täna tehtama. (Hüüe: Koosolek teisipäewal ära pidada!)

Juhataja J. Kuk-k: On kaks ette-panekut tehtud. Ma panen nemad hääleta-misele. (Hääletatakse.) Esimene ettepanek on saanud poolt 20 ja teine 32 häält. Sellega on otsustatud järgmine koosolek teisipäe-wal kell 5 ära pidada. Lõpe-tan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10 õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Kuk-k.**

Abisekretäär **J. Bergman.**